

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

— ☉ — Budapest, július hó 16. ☉ —

Julius elsején kezdődik lapunknál az új félévi folyam. Tisztelettel kérjük olvasóinkat, hogy előfizetésüket még a nyári hűselő előtt megújítani sziveskedjenek. Mint minden nyáron, az idén is a legpontosabban utánuk küldjük a lapot a fürdőre, és csak arra kérjük, hogy minden helyváltoztatást nekünk idejekorán jelezni méltóztassanak.

Előfizetési feltételek: Egész évre 20 kor. Félévre 10 kor. Negyedévre 5 kor. Mutatványszámok ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII. ker., Rökk Szilárd-utca 18. szám.

Krónika.

Glosszák a hétről.

— június 13.

A hamu alatt lappang a parázs, de senkinek nem akarózik felpiszkálni. Az egyszeri várban a menyecskek türelmetlenül nézték az ellenség bevonulását: »mikor jön már az erőszak?« A vármegyék is türelmetlenül sietnek a tiltakozással minden gazság, törvénytelenység és alkotmányellenes merénylet ellen, amit a Fejérváry-kormány el fogna követni, ha el fogná követni. Egyelőre nem akarózik neki. »Rezisztálunk!« kiáltanak a lelkes vármegyék. »Rezisztáltok ám, csak legyen minék!« feleli a kormány. Barátjai azt mondják: hazafiságból; ellenségei azt mondják, hogy mert mint némely öreg uraknak, csak a mellyük kívánja a tiltottat, megcselekedni nincs erejük. Akármint legyen is: örüljünk ennek a kis szerencsének a mi nagy veszedelmeinkben s ne erőltessük ki türelmetlenül az alkalmakat, hogy a hazáért feláldozzuk magunkat. Jönnek azok, ha jönnek, erőltetés nélkül is.

*

Egy nagy falzum azonban van a mai helyzetben és mind lehetetlenebbé teszi, hogy Tisza István, a szabadelvűpárt s bárki is, aki a választás előtt szemben állott a mai többséggel, sokáig külön választhassa ügyét az övéktől. Nem a Fejérváry-kormány — adja a jó sors, hogy soha kevesebb joggal és több erőszakkal ne kormányozzanak nálunk, mint ez az öreg katona, akit itthon szidunk, mert túlságos svarczgelb, Bécsben pedig gyűlölnék, mert nem elég svarczgelb. De a nagy hamisság az, hogy hagyták Magyarországot harmincznyolcz esztendeig alkotmányos és parlamenti országnak lenni s most egyszerre rossz néven veszik, ha annak érzi is magát. Sok mindenféle

helytelenség és könnyelműség történt nálunk az utóbbi öt évben, s még mindig lehetnek, talán sokan is, akik époly nehéz szívvvel látnák az ország sorsát a mai többség kezében, mint akár maga a király. De két dolog bizonyos. Először az, hogy az ország s különösen a választó közönség roppant többsége ellenzéki érzésű. Ez lehet kellemetlen; lehet, ha úgy tetszik, szomorú, sőt végzetes is, de így van; ezt tudni kell és látni kell. Másodszor: a rendes választás útján többségbe jutott ellenzéknek joga van azt követelni, hogy az ország kormánya néki adassék át. Igaz, hogy ez a többség nem homogén, s talán természetesebb volna az összes hatvanhetes pártok többségi koalíciója. Ez is csak talán, mert hogy' férne meg a szabadelvűpárt s a néppárt egy koalícióban? De a mai ellenzék Andrassyékkal együtt egy szövetségben állott az ország előtt, — negyvennyolczasa s hatvanhetese egyformán kimondott ellenzékiségben a szabadelvűpárttal szemben. Az ország nagy többsége így és ilyen gyanánt juttatta többségbe, még pedig nagy többségbe. Valameddig így van együtt, joga van a kormányt magának követelnie, s ha nem tudják alkotmányos és törvényes uton-módon szétverni vagy felbontani, avagy új választáson megtizedelni, akkor magának Tisza Istvánnak is azt kell követelnie — aminthogy követeli is — hogy az ellenzék kapja meg a kormányt. S ez az, nem pedig a magyar vezényleti nyelv, amit Bécsben semmi mód nem akarnak. Új többséget teremteni nem tudnak, a mostanit pedig nem akarják birtokon belül ereszteni. Ez pedig baj, hiba, nagy szerencsétlenség, mert olyan affront, amit nem pusztán ezeken az ellenzéki urakon és pártokon követnek el, hanem az országon is, azokon a régi szabadelvűeken is, akik egyébként talán nem kisebb aggodalommal látnák Magyarországot ellenzéki kézen, mint maga Bécs. Így kergetik bele az országot olyan ellenszegülésbe, mely maguknak az ellenszegülőknél talán túlnyomó többségükben éppen nem kedvére való s melyre nehéz szívvvel szánják rá, de mégis rászánják magukat. Minden tétovázás, ügyetlenség vagy hamis lépés, amit Bécs elkövet, egygyel több lehetetlenítője annak, hogy az egész ország egy ellenzék ne legyen és mindenestül bele ne nyargaljon abba a konfliktusba, amelyet előre látva s előre félve: provokálta Tisza István a novemberi és januári istenitéleteket. A király csak addig számíthat Magyarországon csak egy emberre is, amíg mint alkotmányos magyar király áll vitában a többséggel. Ha e vita rendjén e három feltétel közül csak egy is elvész vagy meginog: a konfliktusban benne van az egész ország.

*

Ezért könnyű a Timesnak feddeni bennünket s ezért nehéz a mi sorunk. »Könnyű neked Sára, A paplanos ágyba; Nehéz a szegény legénynek Térdig érő sárba!«. Ha szent igazság volna is, valamit csak a Times a mi ellenzékünk fejére olvas: azért mégis térdig vagyunk a sárban, s föltéve, hogy az ellenzék bolond, könnyelmű vagy akár gonosz volt, abból nem következik, hogy Bécs csupa bölcsességgel és jósággal kezelte a mi dolgunkat, mely a monarkia dolga is és azé a bizonyos nagyhatalmúságé, melynek épségét félti a mi fészkelődésünktől a Times és az angol politika. Szomorú, de való, hogy sehol idegenben nem nézik a mi ügyünket jó szemmel, — de ha úgy tele vannak tanácsos és fenyegetéssel a mi számunkra, mért nem juttatnak belőle a bécsi experimentátoroknak is? Ha *peccatur*, akkor bizony *peccatur intra et extra muros* — s ha a jogokban való idealista Rechthaberei nem tetszik — s lehet, hogy joggal nem tetszik — a Timesnak: attól, angol létére, el tud ragadtatva lenni, ha a választók többségének akaratát a korona sem nem respektálja, sem nem igyekszik megváltoztatni, s a magyar korona hatalma mögé búva, az idegen katonai szövetség ostrom-állapotban tartja a polgári országot? A Times szimpatizál Fejérváryval. Igaza van. De tessék szimpatizálni azokkal a generálisokkal, akik, mihelyt egy ország negyven esztendőben egyszer megengedi magának azt, hogy, tegyük föl, egy kicsit kellemetlenkedjék, mindjárt masirozni akarnak és wieder erobern! Biztosítjuk a Timesot, hogy még Apponyival is könnyebb együtt tartani az osztrák-magyar monarkiát, mint a bécsi káplár-politikusokkal. Ha Bécsnek valaha, egy perczre is, annyi esze és annyi judiciuma lett volna, mint a Timesnak, akkor nem volna a világon sem osztrák, sem magyar, sem osztrák-magyar kérdés.

*

De milyen jó is azoknak, akik páholyból nézhetik a világot! Boldog Times és boldog Anglia! Delcassé ur kifecsegte, mily kevésbe mult az utóbbi hetekben, hogy Franciaország Marokkó miatt háboruba nem keveredett a német birodalommal. Természetesen az Angliával »szövetséges« Franciaország. Tudjuk, milyenek az angol szövetségek. Franciaországgé lett volna a háboru s az esetleges vereség. Angliáé pedig mindenesetre a győzelem, akárki vesztett vagy győzött volna a háboruban. De hogy ez a szerencsés nép mindig talál olyanokat, akik számára a gesztenyét kikaparják a tűzből! S a francia »szövetség« igazán non plus ultrája lett volna e nagyszerű ügyességnek. Mert eddig Anglia mégis olyan népekkel dolgozott, amelyeknek nyernivalójuk is lehetett és lehet; az olasz és a japán igen jól tudta és tudja, hogy Anglia önző érdekből áll mögötte, de magának is érdeke volt ez érdeken és volt vagy van miért vállalni a kockázatot. Franciaország azonban csakis veszíthetne egy új háboruban, még győzedelmesben is. Számára a külső háboru biztos belső polgárháborut jelent. És Anglia már majdnem rávette erre az örületre, s ha nincs az okos, a kemény, az elsőrendűen bátor és bölcs Rouvier, az emberiség ma elképedve látná a világ első nemzetét a világ legutolsó helyzetében.

*

Suvalovot is megölték. Derék és becsületes ember volt, mégis megölték. A csárnak is ez lesz a vége s ha derék és becsületes ember volna, akkor is ez volna a vége. Ha én csár volnék és gyűlölném Oroszországot: azzal állanék rajta bosszút, hogy alkotmányt adnék neki. Akkor mind az a gazság, örültség, szerencsétlenség és gyengeség, aminek neve orosz nemzet, egymást falná és nem engemet. Valóban: végtelenül gaznak kell a cárizmusnak lennie, hogy gazabb és reakziósabb tud lenni annál a sok mindenféle gazságnál és reakciónál, melyet az ő gazsága szabadságmozgalomba szorít. Micsoda uralom lehet az, melylyel szemben a lengyel slachczicz szabadsághős tud lenni! Micsoda elnyomás és tolvajság, amely ellen az orosz munkaadók, tőkésék és birtokosok bárrikádokra mennek! De mihelyt a csár igazi alkotmányt adna s ezzel a cárizmus egybesajtoló nyomása alól az orosz népek kikerülnének: a legrettenetesebb forradalom és ellenforradalom vetne lobot, aminőt e kihülő földgömb valaha felszított. Mi a Cavaignac és a Thiers ellenforradalma ahhoz képest, ahogy a Trubeczkoik, a Szvjatopolk-Mirszkiek, a lengyel slachcziczok s az odesszai tőkésék ágyuznának bele a diákokba, a munkásokba s egyéb népség-katonaságba!

Titkolt szerelem.

Egy gálya ring nyílt tengeren,
Árbóczán a zászló selyem,
Vitorlája királyi kincs,
Gyöngyhím nélkül egy foltja sincs;
Elefántcsont az oldala,
S fehérén, mint egy szűz ara,
Csillog kristálydús padlata.
Rajt' liliom s nárczisz raja;
S édes rózsák feje pihen
Minden bűvös kis szegleten.
Amerre a szem tükre néz:
Mindent puha kedvesi kéz
Árasztott el szerelmesen —

És útja mégis a vizen
Vérző nyomok között visz el!
Ha kél a hold szűz csillaga,
Vizi lányok tündérkara
Repes a habon boldogan,
Lágy ajkuknak száz dala van;
De haldoklik a kaczagás,
Elcsitul a víg sugdosás,
Ha a gálya közelbe jő,
Vak csöndbe ful a vízmező:
S könyezve néz a habléány
A vérező hajó után —

S az kincscsel telve gazdagon:
Mélyén arany és gyöngyhalom,
Bolyg örökké holt vizeken
És nem köthet ki sohasem...

M. Korniss Aranka.

Látogatás.

Irta: FRÖHLICHNÉ KAFFKA MARGIT.

A lefüggönyözött betegszoba félhomályában hirtelen megállt a leány. Kivülről jött, a napvilágos utcákból, az emberhangos, üde tavaszról, ahol kaczagó asszonyok járnak a korzót, kocsik robognak és ibolyavirág kékellik mindenfelől. Ez a lüktető, kívánatos élet szinte ott suhogott puha, sötét ruhája redőiben és a kalapja fátyoláról is szétáradt valami hűvös, üde lehellet.

Egy perczig, amíg szeme a sötétséghez szokott, könnyű zavarral nézett körül, aztán megtalálta a beteg fekvőhelyét és tétovázás nélkül, nyugodtan közeledett. A kezét nyújtotta.

— A néninek hoztam egy borleves receptjét, ő küldött be ide magához. Akkor hát nem illetlenség, ugy-e? Jónapot!

A hangja telten, biztosan csengett, minden mozdulata csupa derűs öntudatosság, talán túlságosan is. Mintha minden lépését külön elhatározásból tenné.

A beteg ember már az első pillanatban fölemelkedett volt, ideges, gyors mozdulattal, hogy összeremegtek körülötte az orvosos üvegek. Lázasan csillogó szemmel, sovány, verejtékes arcával előbbre-előbbre hajolt, aztán megismerte a leányt. A meglepetés mohó extázisával, mintha nem győzte volna a közelébe várni és végtelenül szomorú gyermekpillantásában ott égett az elmúlt hetek minden vigasztalan, emésztő vágyakozása, a reménység, a gyógyulás, a jövő után. Szinte naiv remegéssel csókolta meg a leány keztyűs kezét.

— Anna! Igazán itt van, Anna?

— Hát persze! Egészen itt!

Mosolygott, egyszerűen, kedvesen és mégis, ahogy megállt. Előtte, inkább valami üde álomképnek tetszett. Gyógyító, csodatevő álomnak, amilyent a megmentett láz-betegek látnak a válság órájában.

— Szégyelje magát, — lehelte halkán — maga lusta! Itt fekszik, mikor az egész világ mozog ottkűnn. Hogy csillámlik a nap, ha látná, és mennyi bolond, lila virág van már. Hoztam magának is.

Nyugodtan huzgálta le a keztyűjét, visszatűzte az arczáról a fátylat, aztán pohárba igazított egy borzas, kis ibolyacsokrot és megsimogatta puhán, felületesen, mint egy játékos gyerek haját. Közben egyre csicsergett:

— No, ne busuljon, nem is jó ottkűnn. Annyi ember futkos és olyan lármásak. Itt legalább csend van és lehet gondolkodni. Maga ugyis szeret. Mondja, miről gondolkozik ilyenkor?

Egy rajongó, áhitatos tekintet felelte: — »Rólad!«

— Bolondos gyerek! — mosolygott a leány és hirtelen körülnézett:

— Nem hozok széket, ideülök — mondta — és már odarebent a takaró szélére. Onnét csicsergett tovább.

— Képelem, hogy mi mindent kifőz itt unalmában. Az egész jövendőt, ugy-e? Mind a vizimalmokat meg erdőirtásokat, aztán a sok lumpolást, asszonyt, medvehajtást, ami még hátra van, odahaza Erdélyben. Furcsa ugy-e, hogy mostanság én is ezeken ábrándozom. Kár, hogy nem lehet együtt. A Szepességéről elküldték mind az abroszokat. Rengeteg hosszúak, és Borbála néni nekem ajándékozta a családi ezüsből az ő részét is. Van egy czukortartó, az csoda.

Csak gyorsabban beszélt-e a kelleténél, vagy volt a hangjában valami erőltetett, tompa árnyalat? A fiatalember visszahanyatlott a párnákra és behunyta a szemét.

— Hogy bolondit, Anna! Hát így kell már velem beszélni?

Ez így váratlan volt, megdöbbenve hallgatott el a leány.

— Lássá, Anna, — mondta vonagló mosolylyal a beteg — olyan nagyon hálás vagyok, hogy eljött. Olyan jó. De miért néz gyerekek, vagy ostobának maga is, aki mindig őszinte volt hozzám. Miért nem mondja: Eljöttem, hogy utoljára lássalak, hogy nyugodt legyen a lelkiismeretem, hogy emlegethessem a társaságban. Miért nem így? Azt hiszi, nem tudom, hogy az édes anyám nem volna ilyen engedékeny máskülönben. Ő küldte ide Anna, ő tudja, hogy egy hétnél hamarabb meghalok.

A leány ránézett, mintha nem értette volna és nyugodt, csodálkozó tekintete győzelmesen állta ki a férfit, mely kutatva furódott arczába.

— Ej, hát igazán nem tudja?

— Vagy úgy, — kaczagott fel Anna és összecsapta a kezét. — Már megint meghalni készül? Hát hogy leszünk a radnai jósasszonnyal? Emlékszik? Azt mondta, hogy én tiz esztendővel hamarabb halok meg. No, és hát semmi kedvem nincs még hozzá.

— A jósné hazudott. Már nincs egy hetem.

— Emlékszik, akkor Radnán. Maga az egyik partjára állt a Hejőnek én a másokra és úgy, azon át, csak két arasznyi ott a Hejő.

— Meghalok, Anna, — folytatta a rögeszme makacs-ságával. — Már érzem azt a hirtelen jobbulást, ami a tüdőbajnál a halált jelenti.

Egyszerre durczás, türelmetlen lett a leány arcza, hangja.

— Pista, ha maga még ilyen örültségekkel izgatja magát, én bizony isten itthagynom.

Hátatfordított, elindult, aztán visszahajolt pajkosan, mosolyogva, mint a Hejő tulsó partjáról. A férfi utána-kapott, visszahuzta, lázasan, fellobbanó erővel, szinte magához emelte a félkarján.

— Nem engedem ám! Nem engedlek, most még az enyim vagy!

A karja mint két vaspánt kapcsolódott a leány derekára, homloka biborosra vált.

A leány valami ösztönszerű ijedséggel próbált meghátrálni. Az üde egészség visszarettenése volt ez a lázas, beteg élet lüktető túlzása ellen. Összeszorította fogát és az ágy mellett maradt. Ott állt egyenesen, szoborerosen, emelt fejjel és engedte, hogy a csipőjéhez simuljon a beteg forró arcza. A fejére tette a kezét és végigsimitott rajta, puhán, felületesen, mint az ibolyavirágon az előbb.

— Lássá, — beszélt neki csendesen — milyen rossz fiu maga. Először is agyonlumpolja az egészségét, meghül, szerez valami buta katarrust magának és elnézi, hogy aggódják az édes anyja, meg a menyasszonya. Aztán még ilyen bolond beszédekkel mulattat. Maga csacsi, csacsi.

— Még, még, — könyörgött a fiu.

— Ilyenek maguk mind, maguk erős férfiak. Ez a krakéler népség, és mind kétségbeesik, ha megfájdul a kiskörme. A legfőbb gyönyörűségük megrikatni egy asszonyt. Persze, azt hitte, itt mindjárt sirva fakadok, amiért egy-két hónappal később esküszünk meg.

— Te! Milyen jó tudsz te lenni, Anna!

— Mintha nagyon bánna az ember egy ilyen képzelődő zsarnokot. Szép kilátások, mondhatom. Magát minden esztendőben háromszor el kell majd siratni, míg egyszer engem temet el, és ki tudja, a Borbála-néni ezüstjeivel ki terített majd, a második asszony?

— Még, édes gyönyöröm!

— Tudja mit, Pista? Igérje meg, hogy akkor sem fogja elvenni azt a sápkóros Pongrácz-leányt. Ugy-e nem? Nézzen a szemembe és igérje meg.

Ez a becéző, kimélő hang egyszerre felriasztotta a férfit. A férfit, az embert, aki ösztönszerűleg hatalmas akar

lenni az utolsó lehelletig, aktiv, számbavehető és veszedelmes. Felnyult a leány vállához és egy mozdulattal meghajlította, magához rántotta, csaknem érintette a gyümölcs-lehelletű, üde száját. Aztán egy mozdulattal összecuklott és a párnái közé furta az arcját.

A köhögés volt. A jól ismert, vérfagyasztóan száraz hangja a halálnak.

A leány megfordult, hogy segítséget hívjon, de a beteg ujjai görcsösen kapcsolódtak csuklója körül. Leült hát mellé, végigsímitott fehér homlokán és felkőnyökölve nézte a szenvedőt. A normálisan jó emberek szomorú részvétele sinült el a vonásain, az asszonyi lélek őszirgalmasága azokhoz, akik a védelmére szorulnak. Egy nyulánk, izmos gyereklegényre gondolt, aki vagy három éve, egy kiránduláson, félkarral áttemelte őt a Hejő patakán. Akkoriban érett nagykorúvá bennük az a mesterégesen nevelt érzés, amit a helyzet szuggesziója szinte elkerülhetlenné tett. A szülők akarata, a földjeik szomszédsága, minden. Anna is úgy hitte akkor, hogy az másképp nem is lehet. Hát szerették egymást.

A beteg fakó, elváltozott arcczal, pirosan gyűrűs szemekkel zihált előtte. Anna rátette a kezét a halovány, kékeres ujjaira. Megnézte a körmök ives behajlását, ez már az előrehaladott betegség jele. A leány egy pillanatra erős, igaz fájdalom nyilallását is érezte. Ez hát a vég, — gondolta. — De vajjon úgy jobb lett volna.

A beteg megszólalt. A hangja nyugodt volt, szinte vigasztaló.

— Anna! Jőjj közelebb, hallgass ide!

— Nem szabad — sugta a leány és az ajkára tette az ujját.

— De, kell! Hajolj ide! Hallottad, Anna!

Aztán halkán, zihálva suttogott a fülébe:

— Lehet, hogy csakugyan nem tudtál róla, de most belátod, elhiszed, ugy-e? Lehet, hogy képzelődöm, tévedek, az időre nézve, talán kihuzom még a telet is, Lussinban, vagy máshol. De hallottál-e valakit tüdővérszől kigyógyulni az én koromban?

— De hiszen — — —

— Hallgass, Anna! Egy éjszaka az anyám megszomjazott mellettem. A pohár víz itt volt mellettem és ő mégis frisset hozatott magának. Tudom, hogy fertőző baj, azóta tudom.

A leány egy pillanatra, az emberi nagyság egy üdvös-séges pillanatára, ime, csak az örök asszonyinnyá nőtt. Lemelte a beteg ember poharát és ivott. A férfi nézte, szinte eszélős imádatlalt, mint az oltárok szüzét, aztán elvette a poharat.

— Ez nem az enyém, sohase használtam, a doktor-nak készitik ide. De hallgass rám, Anna. Mondjuk, a legjobb esetben, hogy még komolyan igérnének nekem egy-néhány esztendő. Azt hiszed, a magaméhoz kötném akkor is a te fiatal, erős életedet? Megrabolnálak-e attól a néhány évtől? Add ide a kezéd! Az ujjad, itt a gyűrű helye! Itt jegyeztelek el játékból egy összefont buzaszárral, tudod?

Két ujjával átfogta a leány gyűrűs ujját, aztán a maga forró tenyerébe temette az egészet.

— Ismerlek, Anna, milyen lelkiismeretes vagy te, babonásan lelkiismeretes. Ez a játékmátkaság elronthatná a boldogságodat. Most megcsókolom a gyűrűnk helyét, Anna, — nem vagy a menyasszonyom.

A leány nagyranyílt szemmel, halványan nézett rá. A keze megremegett, vissza akarta huzni.

— Hagyd csak, — mondta — és most már ő simogatta szánó, szinte atyai szeretettel, hagyd, ennek úgy kell lenni. Be fogod látni, hogy így jobb. Így most jó, milyen nyugodt vagyok!

A lélegzete csakugyan halk lett, könnyebbült, egyenletes.

— Régen voltam ilyen nyugodt. Ha tudnád, Anna, milyen heteket éltem át. Az a sok bizonytalan kétség, az gyötört el. Sohasem éreztem ilyen egyszerűen, biztosan a halált. Hisz nem is olyan nagy dolog, ugy-e? Te most kimégy az ajtón és abban a perczen meghaltál nekem. Csakugyan előbb, mint én neked, mert én veled maradok azután is, jó emlékezésed leszek, ugy-e?

Szó nélkül bólintott a leány és az ajka megremegett. De az a szomoruan gyöngéd tekintet fogva tartotta az arca minden mozdulatát.

— A halál nem is rossz, csak biztosan kell tudni. De engem néha elfogott valami kétségbeesett, szivós életvágy. Azt gondoltam, lehetetlen elpusztulni, mikor élni akarok, akárhogy, ha úgy bánva is az élettemmel, mint egy hasadt pohárral. De azért voltak túlcsigázott pillanatok, mikor azt hittem, letépem mind a borogatásokat, összetöröm az orvosságos üvegeket és nekieredek még egyszer az életnek egy mohó, süritett, utolsó napra, tobzódni játékban, mámorban, muzsikában. És esténként, ha jött az önkívület, mondják, erővel tartottak itt. Hozzád akartam menni mindig.

— István!

— Ne! Hisz most már jól van minden. Nézd Anna, mi jutott eszembe. Még a télen itt járt nálam egy pajtásom, Roxer Sándor, az a nagy szász. Ha tudnád, folyton rólad beszélt, ismeri a szokásaidat, a nótád, a színed, a virágokat, amiket szeretsz. Tudsz róla, ugy-e, hogy nagyon magadba bolondítottad. Keményfejű, erősvallu legény az, és kis kutyád lenne, ha hozzámennél. És a vagyona — — —

Most már halálsápadtan állt előtte a leány. A mosoly vonagló kísérlet maradt a szája körül, a lélegzete gyors lett, a keze menekülni próbált. Esdeklő sikoltás volt szava:

— István! Ne beszéljen!

Az felült és újból előrehajolva mélyen a szemébe nézett. Mint aki tülesett valaminek a nehezén és fellélegzik valami kis gyönyörűségre. Megint az esdeklőszemű gyerek volt, a szegény, beteg gyerek, akivel szemben egyszerre visszanyerte a fölényét.

— Azért, Anna, add ide még egyszer a kezéd. Még egyszer, megcsókolom a gyűrű helyét. Ne csak így! Jőjj még közelebb, csak egyszer, most utoljára. Ölelj meg te is, a két karoddal, Anna! Az arcod csupa bársony! Látod, a világ minden dolga közül ez volt a legjobb, hogy most egyszer, te, lásd, boldog vagyok, Anna.

Felnézett, homlokán lázasan lüktettek az erek, arczsöglete kiélesedett, a keze sötött, mint az izzóparázs, az ajka száraz volt és cserepes. A leány lehajolt hozzá, hirtelen, alig érintve, mégis megcsókolta.

— Már sietnem kell. Isten vele! Legyen jó, vigyázni kell magára. Isten vele! A viszontlátásig!

Gyorsan megfordult, vissza se nézett többé.

*

Ottkünn, az ajtóban várta az őszhaju asszony. Hallgatva ölelték meg egymást, aztán félig zokogva suttoztak el egypár szót.

— Köszönöm! Az isten megáldja érte, gyermekem.

— Meddig élhet?

— Napokig. Talán az éjjel?

— Hátha még — — —?

— Semmi sem segíthet. Csoda sem.

— Ugy szeretnék vele maradni addig, néni. De visznek falura — — —

Profán vigasztaló szavak ötlöttek az eszébe, aztán megérezte, hogy nincsenek itt helyén. Mit is tehetne ő többet ennek az erőslékű, fájdalmában is büszke öreg-asszonynak, aki immár perczenként idegenebb neki. Lassan haladt az ajtó felé, ott szétnézett.

— Valamit letettem itt, mikor bementem. Itt van valahol.

Az asszony egy karikagyűrűt vett fel az asztról és odaadta.

— Lásza, édes Annám, egészen elfelejkeztem erről. Milyen hálátlan vagyok. Hát legyen boldog... nagyon, nagyon, szeressék úgy, ahogy mi szeretnénk volna. Roxer Sándor olyan derék, jó ember, a fiamat is szerette. Legyen nagyon boldog!

És áldást hintett a leány lehajtott fejére, ahogy az erdélyi protestáns házaknál szokás, aztán elkísérte az ajtóig.

Az pedig ruganyos léptekkel, sietve indult ki, ki mentül előbb, a napra, a zajba, az utcára. Átragadt rá az élet beteg imádása, fullasztotta a csók emléke, amit a kegyeletnek szentelt... lemosni... megszabadulni... itt hagyni!

A vőlegénye várta a sarkon.

Krónika II.

Hoschke.

— *Julius 14.*

Teljes nevén Rozsnyai van der Hoschke Sidney Carton Kálmán. Hogy miért aktuális most ez a név, azt mindenki tudja, azt azonban senki sem tudja igazán, hogy ez a magyar-holland-angol ur maga kicsoda. Legtöbben úgy tudják, hogy se nem magyar, se nem holland, se nem angol, hanem tót

és a szépen hangzó Hoske név alatt jelentkezett anno dazumal nevezetesebb magyar művészek műtermében. Egy kiváló piktorunktól hallottam ezt az adatot, s így az az egy bizonyos, hogy Hoskenak hívták. Hogy a van der milyen réven került a neve elébe és hogy' lett ő Rozsnyai Kálmán, milyen módon lett a Walter Crane titkára, azt az Isten és Rozsnyai stb. Kálmán tudja csak.

Egy ujság tudósítója magától Prielle Cornéliától halotta és lapjában meg is irta, hogy Van der Hoschke diffamáló büntett miatt el volt ítélve. Azt is beszélnek, hogy Londonban ugyanilyen ügye volt. Ellenben most karácsonykor is megkapta a rendes üdvözlőkártyát Walter Craneéktól és intim összeköttetést tart fenn a legnevezetesebb külföldi művészekkel. Emlékalbumában az atyistentől lefelé, Ruskinen, Chamberlin lordon, Zolán, Kiplingen, Pierre Louÿson, D'Annunzion, Dusen, Sada Jakkon át Prém Józsefig minden ember kezeirása megvan és könyvet dedikált neki Jókai és arczképet adott Coquelin és lefestette Harrington Mann és képeket adott neki Mednyánszki, Klimt, Volkert, szobrot adott Rodin, hozzájutott kincset érő eredeti Beardsley-rajzhoz, mindenki ismeri, mindenki rosszat beszél róla és életének problémáját senki sem képes megfejteni.

Tulajdonképpen semmi közöm sincs az ő életéhez és egészen joggatlanul kutatom exisztenciájának rejtelmes alapjait. De bevallom őszintén, nyugtalanít, bánt, sőt irigységre hangol ez az ember, aki roppant fölényvel nézhet

le reánk, véres verejtéssel dolgozó lovakra. Mert lovak vagyunk mi, akik mindig készen állunk, hogy tettünkről beszámoljunk a világnak, nyakig uszunk a morálban, kiadjuk a lelkünk jobbik részét kenyérért s odafizetjük talentumunkat, hogy a világ azt mondja ránk: ez az ember tisztességesen keresi a kenyerét. Mi azt hisszük, hogy tanulni kell, tudni kell, érezni kell, produkálni kell, írónak kell lenni, hogy írók legyünk és jön Van der Hoschke, és kitűnik, hogy lovak vagyunk, közönséges mecklenburgi sörös lovak, nagyfejűek és esetlenek. Hoschke sohasem irt még le egy mondatot, amelyben más is lett volna, mint grammatika, sohasem érezte azt az izgalmat, ami az ujféle gondolatok megszületésével jár és Hoschke mégis író, aki úgy állítja be magát, hogy rejtelmes egyénisége mögött izgató titkokat és a világirodalomba való bekapcsolódás dicsőségét szimatolja az ember. Senki sem emlékszik az írásaira, s éppen azért mindenki elhiszi, hogy ő író. Hoschke rajzol is úgy, mint egy lipótvárosi urileány, aki egyest kapott a szabadkézi rajzból, és a Hoschke névvel kapcsolatban nagy sikerekről, angolországi elismerésről és exclusiv művészársaságokba való fölvételről suttognak az emberek. Hoschke bámulatosan sok nevet tud, tudja ezeknek a neveknek az értékét a művészet világforgalmában, de bámulatosan keveset tud arról, amit ezek a nevek valójában jelentenek. És ő előkelő amatőr, kiváló esztetikus, akit lefestenek, lemintáznak, ajándékokkal halmoznak el a művészek, bár mindenik rosszat beszél róla és mindenki csak mástól hallja, hogy Rozsnyai olyan ember, akit érdemes ajándékokkal kitüntetni. Wilde Oscar-nak benső barátja volt, az ördög tudja milyen réven, s itthon benne van minden társaságban, dacára annak, hogy mindenki tudni véli, hogy mit jelentett Wilde-el való barátság. Hallatlanul kis tőkével indult neki az életnek, s bámulatos eredménnyel forgatta ezt a piczike tőkét. Uzsorakamatokat szedett ő, s jogosan lemosolyog bennünket, akik még a tisztességes kamatokat se birjuk behajtani. S itt van valami, ami igazán nagy kvalitásokat sejtett, valami csodálatos keverékét a naivságnak és a cinizmusnak, valami nagyszerű művészetét az életnek, amely a világ nyakára ülteti őt lerázhatatlanul és ugyanazt a nyugtalanságot, a fölénynek azt a megérzését támasztja fel a vele szemben álló emberekben, mint amit mindenfajta zseni közelléte feltámaszt. Valószínűleg ez az igazi és egyedül értékes emberi kvalitás, az életnek ez a mindenek dacára való kellemessé tévése, ez a belemerülés saját magába, ez a nyugodt, hideg, cinikus, naiv előretörtetés, ez a művészi fölhasználása a többi emberek számárságainak, ez a semmiből a sok látszatát teremtő erő, ez a mindent megszerezni tudó képesség, amit mi kipusztítottunk magunkból, mikor többnek vettük az életet, mint játéknak és balekoknál többre becsültük az embereket. Fenekedünk Rozsnyai Kálmán ellen, mert érezzük, hogy ő az okosabb és haragszunk rá, mert benne van erő ahhoz, amit mi megbélyegezünk, mert gyávák vagyunk megcsinálni. Haragszunk rá, mert minket lenyűgöz a tisztesség és tisztességessé nyomorit a gyávaság.

Ezek után pedig ne tessék csudálkozni, hogy ez a félig Cassanova, félig Somoskeői a mi öreg rokokó mar-

quise-unkat annyira el tudta kábitani. A romantikus titkok parfume-ja árad ebből a bizarr egyéniségből, s a galáns öreg dáma, aki egy korábbi élete folyamán bizonyosan illatos pásztorjátékokat álmodott az utolsó Lajosok udvarában, Hoschke urban. felismerte egyikét azoknak a pásztoroknak, akiket a finom erkölcstelenség misztériuma lengett körül, akik raffináltan ki tudták élvezni az életet, s akik kecses hódolattal vették körül a galáns dámákat.

Marco.

Marika.

Irtá: ANDRÉ THEURIET.

(3)

Ebéd után azonnal távozott a Virág-villából, s gyakran vacsora idején is hiába várták vissza. Este későn tért haza, miután kikártyázta magát, s elintézte kalandjait a határ valamelyik csapszékében.

Azt is beszélték felőle, hogy a városban titkos lakást tart.

Marika szintén megszenvedte fogadott szülőinek változott kedélyállapotát Robin des-Roches ur, mióta a kis leány tanuja volt a ruhatári jelenetnek, rossz szemmel nézte s nem tűrte, hogy velük egy asztalnál étkezzen, Mimi des-Roches pedig most, hogy visszavonultan élt és nem tárhatta a világ elé anyai érzelmeit a néger lányka iránt, lassanként elidegenedett a fiatal vadtól, aki kissé nevetséges és nagyon terhes volt már neki.

Arról is lemondott, hogy neveltetését befejezze s szinte észrevétlenül a konyhába szorította ki.

Marika, akit így elhagytak és elhanyagoltak, nem fordított gondot öltözködésére, elfeledte azt a kevés jó modort, amit nagy nehezen ráerőszakoltak s kellemetlenül hányt-vetett életet élt a cselédség közt, mely kicsufolta és a ház urai közt, akik bántalmazták...

Mivel anyám és nagyanyám fenntartották az összeköttetést unokahugukkal — csaknem ők voltak egyedül, akiket a történetek után elfogadott, sőt bizalmasává tett — én még eljártam néha-néha a Virág-villába s alkalmam volt viszontlátni régi lánypajtásomat.

De most már szó sem lehetett arról, hogy a parkban játszadozzunk.

Robinné célzásokat tett, hogy szeretné Marikát tanulólánynak adni valami varróba; addig is a fehérenemű körül adott munkát neki. Mikor látogatóba mentünk Mimiékhez, gyakran úgy leptük meg Marikát, amint a boudoir egy sarkában alacsony széken ült egy fehéreneművel teli kosárral szemben és foltozgatott.

Mimi des-Roches fázósan begombolkozva feküdt chaise-longueján és a zsémbelő gyermek hangjával beszélt el bosszuságait és kellemetlenségeit. Mindenféléről panaszkodott: az ősz hűvös, a lakás nedves, a szolgák hanyagok, Robin mind gyakrabban hagyja magára, úgy hogy a világtól teljesen elszigetelődik.

Irtózatosan unalmasnak érezte napjait.

Sajnálta, hogy nem ért a tű forgatásához, amivel legalább kitölthette volna üres óráit; de sem kötni, sem horgolni nem tudott, s különben is oly gyengének érezte magát, hogy semmihez sem volt se bátorsága, se kedve...

— Azt akartam — mondotta nagyot nyújtózva, — hogy legalább Marikát megkíméljem az unalomtól, mely engem gyötör és leczkéket adtam neki a varrásból... Nem tudja az ember, mit hoz a jövő, ugy-e? Szegény kicsike aligha foghat magának férjet itt...

A munka segít rajta és megakadályozza, hogy a magányban szenvedjen... Szerencsétlenségére azonban renyhe, mint egy lajhár és közönbössége valósággal kétségbe ejt... Gondoskodásomért nem fizet igyekezettel... csupa hálátlan emberrel van dolgom...

Ez ásitva, nyújtózva elmondott beszéd alatt én lopva a néger lányka felé pillantottam.

Az égre emelte ragyogó két szemét, mintha tiltakoznék urnője állításai ellen, aztán búsan lesütötte és a függöny hasadécai közt kitekintett a park zöldjébe, melyet a napsugár fűrésztött, s mely mintha húzta volna, hogy menjen kószálni ki, a szabad levegőre.

Mig lassan öltögetett a túvel, orrának mozgékony czimpái kitágultak, komikus fintorgás torzította el ajkait, s lopva, dühösen a fehéreneműs kosár felé rugott néhányszor, melyben még egész délutánját elfoglaló munka halmozódott föl. Ugy szántam ezt a szegény vad leányt, aki annyira szerelmese a szabadságnak, s most mégis a csukott ablaku szalonba zárja urnője, ahol hervadt virágok és fogságban sinylődő madarak tespedt szaga terjedezett.

Szeptember vége felé jártunk s én befejeztem a gimnázium alsóbb osztályait; abban állapotunk meg, hogy a Louis-le-Grand liceumba megyek, ahol majd érettségire készülök. Ez időtájt még nem voltak vasutak hazánk keleti részében; az utazások hosszú időbe és sok pénzbe kerültek. Apám úgy határozott, hogy két esztendő töltsék Párisban s csak az érettségi bizonyítvánnyal térek haza.

Már csomagolták a holmimat és én megtettem a bucsulátogatásokat. A Virág-villáról sem feledkeztem meg. Mint rendesen, Robin ur nem volt otthon; de Mimi boudoirjában fogadott, ahol barátságos tűz égett már.

Ugy láttam, hogy megváltozott és pedig hátrányára. Mert egyre hevert: nehézkessé lett; járása vontatottá, arcza túlvörössé változott. Gratulált, hogy elhagyom Villotteot s ezt az undok fészket a fővárossal cserélem fel. Keservesen panaszkodott ismét élete egyhanguságáról, napjai végtelen hosszúságáról.

Csodálkoztam egyedüllétén és Marika felől tudakozódtam.

— Oh — sóhajtotta Mimi — lustasága, a puhasága annyira bosszantott, hogy leküldtem... Nem értett a varráshoz, hát a vasalás mellé rendeltem... Nagyon rosszul cselekedtem, hogy Martinique-en nem hagytam...

Hiába emlegettem, hogy szeretnék elbucszni egykori játszótársamtól, Mimi nem akarta meghallani és én eltávoztam anélkül, hogy láttam volna a néger leánykát.

De még mielőtt elhagytam volna a Virág-villát, eszembe jutott, hogy sétálok kissé a kertben, melyet már megviseltek az első októberi ködök.

Olyan jól esett!

Mig egy házacská felé haladtam, melyben a mosókonyha és vasalóhely volt elhelyezve, egyik nyitott ablak mögül azt a kreol dalt hallottam fölhangzani, melyet Marika annyira kedvelt:

A fanczia lány be kacze'
Eladja szivét avanyé,
De a mavtinuei leány
Kedveltjinek adja csupán...

Azonnal benyitottam, s csakugyan ott láttam Marikát. Vasalt.

Ingeken huzogatta a vasat, keskeny vasalódeszkáján, melyet jobbról-balról bakok támasztottak alá. Mellette egy háromlábú parázs izzott a vasak hevítésére. Noha az ablak nyitva volt, hogy szellőztesse a szobát, a hőmérsék mégis annyira magas volt a szűk zugban, hogy Marikának le kellett vetni zubbonyát. Csak szoknya volt rajta meg ing, melyet lazán fűzött össze elől a zsinórja.

A fehérre meszelt falak és a szétszórt fehérnemű sápadt színe között, Marika haja, arcza, nyaka és karja még sötétebben feketének látszottak, s ebben a hiányos toiletteben úgy láttam, a kis néger lány érett nővé fejlődött.

Az ajtó csikorgására fölemelte fejét, megismert, széles mosolyal üdvözölt, mely ajkától szeméig futott.

Letette a vasat és ezt selypítette:

— Jónapot, Claude ur!... Nagyon örülök, hogy láthatom...

Elmondtam neki, hogy hosszabb időre Párisba megyek, s nem akartam távozni anélkül, hogy tőle el ne bucsuzzam.

Minél tovább beszéltem, mosolya annál jobban sápadt és mozgékony tekintete szomorúságos lett.

— Oh, nagy baj! Ön elmegy, én nem nevetek szoha többet!...

Azt feleltem neki, hogy nem fogom elfeledni, s hogyha két év múlva visszatérek, nagyon örvendek majd, ha viszontláthatom.

Tagadólag rázta fejét.

— Két év... nagy idő! Én nem változok... az urak megunnak, elküldik Marikát...

Háttal fordult a vasalódeszkának, közelebb lépett hozzám, rám nézett könnytől elöntött nagy szemével.

Aztán hirtelen nyakam köré fonta karját:

— Marika szeret — mondta halkán — vidd el Párisba...

A szoros ölelés nagyon zavarba ejtett, megpróbáltam gyöngéden kifejteni karjai közül és zavaros szókat hebegtem, hogy meggyőzzem: lehetetlen magammal vinnem a liceumba. Marika nem felelt, de hirtelen nedves ajkait éreztem a magamén...

Mig én, a forró öleléstől elbódítva, kezdtem a fejemet elveszíteni, addig Marika lassankint elengedett, egy alacsony székre borult és sirt, sirt keservesen. Én egyre kényelmetlenebbül éreztem magam s félttem, hogy a zajos fájdalom ránk irányítja a cselédek figyelmét s engedve a neveléségtől való ostoba félelmemnek, kiosontam halkán, míg a szegény leány fejét tenyerébe hajtva zokogott s nem mertem még elbucsuzni sem tőle...

Liczeumi két esztendőm gyorsabban elmúlt, mint gondoltam volna.

Be kell vallanom, hogy ehhez erősen hozzájárultak új életmódom és Páris szórakozásai. Mikor, érettségi bizonyítvánnyal zsebemben, hazatértem, anyám és nagyanyám úgy fogadtak, mint valami tékozló fiút.

Este, fényes vacsora után, elbeszélgettünk s én érdeklődtem, mi minden történt Villotteban távollétem alatt.

— Igazán is! — kezdte nagyanyám, — nagy esemény történt a családban... Mimi des-Roches meghalt.

— Meghalt! — kiáltottam én, — de hiszen nem említettétek leveleitekben!

— Vannak dolgok, amikről nem szeret irni az ember, — folytatta anyám, — szegény Mimi nem élt boldog házasságot... Egy délelőtt meglátogatta valami munkásember, akinek leányát a Mimi férje, ez a szomorú alak, elcsábította. Az ember pénzt kért és botránnyal fenyegetőzött. Ez annyira lesújtotta Mimit, hogy az éjjel szélhűdést kapott s nem is gyógyult ki a következményeiből... Vagyonát arra a gazficzkóra, Robinre hagyta...

— Igen, — szólt közbe gunyosan nagyanyám, — az erényt mindig megjutalmazták!

— Ez a kalandor aztán — mondta anyám — azonnal kimutatta a foga fehérét... Eladta a Virág-villát valami silány áron és Párisba ment, hogy feslett életét folytassa. Nem is hallottunk többet felőle.

— És Marika? — kérdeztem én.

— Az a ficzko gondoskodott róla, hogy előbb megszabaduljon a leánykától... Egyik iskolában helyezte el,

melyet a Calvária apáczák tartanak fenn. Aztán elutazott. De elfeledte megfizetni a penziót.

— Marika még ott van?

— Nem, rosszul viselte magát, kitették... Azóta kószál... Most utcai lány... Pedig nem valami csábító külsejű ez a néger lány... De a férfiak olyan rosszak!

— Azt a szerencsétlen teremtést nem illeti vád — mondta nagyanya. — Ez a bolond Mimi felelős érte legnagyobbért. Annyira belebolondult a kis néger lányba, hogy kezdetben úgy akart vele banni, mint tulajdon lányával... De szeszélyes volt, hamar kiábrándult... Szegény Marika megszenvedte... Ezek a szép adoptációs tervek rendszeresen ilyenformán végződnek... Egyébiránt vannak növények, melyeket lehetetlen átültetni; elvesznek vagy eislányodnak, ha az égálgukat megváltoztatjuk.

Néhány héttel e beszélgetés után egy este Villotte egyik elég rossz hírű külvárosában sétáltam s egy gyanus párra akadtam.

A nő, aki hanyagul volt öltözve s akinek a dereka vastag volt, selypítve beszélt kísérelőjével, ami fölkellette figyelmemet és a félhomályban meglepett, mennyire hasonlít Mimi des-Roches fogadott leányához.

Mikor eléjük kerültem, a nő felém fordult s nem kételkedhettem benne: csakugyan Marika volt. Nem tudom, ő is rám ismert-e, de gyermekes mozdulattal eltakarta karjával arcza egy részét és otthagya társát, hirtelen eltűnt egy sötét sikátorban.

V.

Megint elszállt három esztendő. Gyorsan, fecskeszárnyon. Visszatértem Párisba. A jogi fakultást látogattam s csak vizsgáim letétele után mentem haza Villotteba.

Gyakorlatot akartam szerezni, tehát néha-néha elvállaltam kisebb ügyeket. De kliens nem volt sok, maradt elég szabad időm, hogy az erdőkből kószáljak egykori iskola-társaimmal, akik, mint én, azért jöttek haza, hogy társadalmi állást teremtsenek maguknak.

Volt köztük egy Larcher nevű fiatal orvos, aki éppen akkor szabadult az egyetemről s akinek egyebe sem hiányzott, csak éppen a betegek serege. Közben a jótékonsági egyletek betegeit gyógyította és a városi kórházban kezére járt idősebb kollégáinak.

Egy április este, mikor sétánkról haza ballangtunk és a Virág-villa parkja mellett szaladtunk el, Larcher hirtelen így szólt:

— Igaz is, a kórházban van egy betegem, aki azt mondja, ismer téged... Egy néger lány, aki valamikor Robinéknál találkozott veled, akiknek a háza mellett most megyünk el.

— Marika? — kiáltottam fel.

— Nem tudom, hogy hívják... A kórházban csak négernek mondjuk. Hozzá kell tennem, hogy nem a legajánlatosabb leány... Egyik legrosszabb utczarovója volt a Véel külvárosnak.

— Sulyos beteg?

— Két napon belül végez... Az a betegség pusztítja el, mely megtámadja valamennyi hideg égálg alá hozott négert: a tüdővész... Egyébként a mesterség, amit űzött, jó utra vitte... A legveszedelmesebb tüdővész betegünk.

— Szegény lány... hogy' elbukott... Robin des-Rochesné valamikor adoptálni akarta és a ház kényeztetett kedvencze volt!...

Es megjelent előttem a hajdani Marika, derűs mosolyával, ragyogó szemével, ugráló, meduzához hasonló járásával, a Virág-villa nagy fája alatt... emlékeztem heves ölelésére, utolsó csókjára, melyet a mosókonyhában adott s gyöngéd részvét tett megthatottá.

— Meglátogathatnám? — kérdeztem félénken.

— Édes istenem, ha a szived azt mondja, akkor igen, noha a látvány nem lesz valami épületes... Jőjj el velem együtt holnap... Kollégának mutatlak majd be.

Másnap, kissé hűvös reggel, találkoztam Larcher-val. A szilvafák és a körtefák már bontogatták hopihéhez hasonló virágaikat.

Nem tudom mért, talán mert a tavasz eleji éles szél fujdogált még, a hátamon borzongás futkározott végig, míg áthaladtunk a kórház udvarán, hol rügyező fák sorakoztak.

Szó nélkül szaladtunk fel a széles kölépcsőn.

Az első emeleten a doktor benyitott egy párnázott ajtón egy üveges folyosóra s bementünk a női betegek osztályába.

Előttem, a hosszú terem hideg és szüzi világosságában egymáshoz hasonló ágyak két sora futott. Kelet felé nagy ablakok nyitak a ködös völgyre és zölden hullámzó messzeségre, melyben ott mozogtak a Virág-villa fái is.

Csendesen követtem Larchert, aki lassu és a padló szőnyegétől zajtalan léptekkel ment előre. Csak a terem végén állt meg, a sarokban álló utolsó ágy előtt és könyökével arra mutatott:

— Itt a néger lányod!

Közelebb léptem... Oh szegény Marika, milyen állapotban láttam viszont!... Eleinte összeszorult torokkal álltam előtte.

Göndör haja alatt lesóványodott, megviselt, összezuzott arcza olajbarnán vált el a párna fehér színétől. Szemebogara rémesen kitágult. Nyitott ajkai közül kinos, rövid lélegzet hördült.

A nagy ágyban egészen eltörpült s inkább majomhoz hasonlított, semmint emberhez.

— Marika! — susogtam és fölébe hajoltam.

Osszeborzadt; barna szeme, megtörvén mozdulatlansága, szinte rémülten forgott, aztán meglepetve szegődött reám.

Rám ismert.

— On az, Claude ur — dadogta.

Aztán azzal a gyermekes mozdulattal, melyet már láttam tőle egyszer, eltakarta karjával az arcát...

— Ségyelem magam — folytatta aztán, — Marika ross lány, Marika bűnös... Meghalok ész a jó iszten megboczája a bűnöket... Nem hasonlítok a régi Marikához? Ugy-e nem? De a szivem nem változott. Én mindig rá gondoltam önre... Oh, be szépek isz a Virág-villa fái!... ész a patak... ész a bál!

Az izgalom által fokozódó láz fellángoltatta sovány arcját...

— Ne beszéltesd tovább — szölt halkán Larcher — vagy tüdöszélhüdedést kap!

De Marika már nem látott engem; mozgékony szeme ismét fölfelé fordult és félig önkívületben, halkán dudolta:

A fanczia lány be kaczé'
Eladja szivét avanyé',
De a Mavtiniquéi leány
Kedveltjinek adja csupán.

A szivem vértett.

Kezemet gyöngéden Marika forró homlokára tettem és elbucsuzva barátomtól, szomoruan eljöttem.

De másnap nem tudtam visszatartani magamat; már reggel ott kószáltam a kórház körül, hogy bevárom Larcher távozását.

Végre megpillantottam a fák alatt.

Észrevett és odajött hozzám:

— Nem sokáig huzta, — mondta közömbösen, — a te néger lányodat megölte az éjjel a vérhányás...

Vége.

Saison.

1.

Ó Táttra, Táttra!

Valamelyik Táttrafüred.

— jul. 12.

Az ablakom előtt fenyőfák állanak, szikár, egyenes, kemény szepesi fenyők, karjaikat prédikátori gesztussal tárva szét, a zöld szín himnusát, az erdő erejét és örökkévalóságát hirdetve. Beléjük mártom a lelket, ahogy a testet a tenger habjaiba és élvezem a feketébe futó zezugos zöld vonalak szabálytalanságát, amelyek feloldják a lelket a törvények és kötelességek hideg logikájától s szabadjára engedik a tarka képzelet országába. Minő színes képek, furcsa mesék, torzonborz alakok szaladnak elém! A gyermekkor szobájának rémei jelennek meg: halálfejes kísértetek, pupos bohócok, medvéket hajtó piros szakállas törpék, köhécselő boszorkányok és a Wij, a föld szelleme, talpig érő szempilláival, rémes körmeivel, amelyről veszttemre olvasott egyszer dadám mesét: soha életbenem el nem felejtettem gyökerekkel, fahéjjal benőtt szörnyü szakállát.

Mindez a fantázia csapongása, értelmetlen szinhatások, indokolatlan jellemek összekeverése, ösmert praeludium mindenkinek, aki irással foglalkozik. Ebből a kusza tömegeből kell a józan és hideg történeteket kihámozni: a halálfejú kísértetből szép asszony lesz, a pupos bohócból jó férj, a Wijből az udvarló... pfuj! Az írónak pedig nem marad egyéb, mint a munka közben azon iromban elszítt szivarok adta főfájás. Így van ez, mert a fantázia ma már jól nevelt gépezet, cél tudatos czinkostárs, amely a rotációs pontossággal hajtogatja, nyomatja ki és spékeli föl a gondolatokat. Ha igazán a képzeletünkkel akarunk szórakozni, akkor színes buborékjait tilos leírni, hanem jól el kell zárni a lélek titkos kertjébe, mert különben az orvosunk hidegvizkurára fog.

Nos, de az embernek mégis vannak perczei, mikor nagyzási hóbortba esik, gazdagnak képzelet magát és megajándékozza csekélységét egy novellával, amelyet meg nem ír. Kikönyöklök hát én is a táttrafüredi erkélyre s élvezem a hegyek zordonságát és hallgatom a fenyvesek egyszerű prédikációját. Belemélyedek a szertelen zöldbe, amely kikaczagja a színek törvényét s hol éjszín feketét, hol aczélkéket mutat, amelyben nincs semmi törvényes vonal s mégis egységesebb és kerekdedebb, mint Anatole France legkicsiszoltabb novellája, amely mozdulatlanul, hallgatag áll előttem és sikátorain mégis fölizgatott agyam ezer és ezer apró gondolat-forgácsa szalad végig, boldogan mesélve el a tű-lomboknak azt, amit leírni logikus fővel nem lehet. Maguktól megcsendülő verssorok, szökellő alliterációk, alakjaikat elvesztett, tárcza-jelzők, buja hasonlatok kavarognak a fák között, oda-oda tapadva egy ághoz, törzshöz, amely nem engedi őket vissza a vasfegyelemmel működő agy kohójába. Évezredek múlva e fenyőből kőszén lesz, kandallóba kerül s egy új élet új embere hallgatag fog a tűzbe bámulni s elméláz a lángok sajátos játékán...

Valami gondolkodóvá teszi, nem tudja, hogy mi; valami árny jár körülte, nem tudja, hogy ki; hátra néz, de nem lát senkit, csak a tűz fény-tánczát a szomszéd falon.

Amint ezt itt több-kevesebb szingazdagsággal elképzelttem, keresztülálmodtam, a fenyvesekből megszólalt egy hang. Önök jól sejtik, azt kellett volna mondania:

— Nevermore!

De ehelyett azt mondta:

— Play!

Tehát megkezdődik a tennis. Egy nyírott bajuszu ur és egy angolosan öltözött kisasszony kezdik a lapdákat kergetni. Mindaketten roastbeef-szerűen piros ábrázatuak, egészségesek, jókedvűek és mesésen játszanak. Természetesen lipótvárosiak, az ur hirhedt viveur, a hölgy apja istállótulajdonos és több az adóssága, mint a hajaszála. A fiatal ember nagy korhely: úgy mulatni cigánynyal senkise tud, mint ő, a kisasszony viszont pompás tánczosnő, szivarokat szív és váltókkal fizeti a szabónőjét. A gavallér és a hölgy flirtölnek, de házasság a dologból nem lesz. Ő majd elvesz egy brünni kisasszonyt, a leány férjhez megy a császárszakállas bankdirektorhoz, aki minden héten 250 gramm Kuglert küld neki.

Ezen a képen nincs mit megírni, a szomorú csak az, hogy akármerre nézek, mindenütt csak ezt látom: a cigányozó urat és a váltókat aláíró kisasszonyt s ez a typus kezd félelmetes lenni. Azelőtt, ha találkoztunk az V. kerülettel, mindig bizonyos megnyugvás fogta el, a pénz érzése, a vagyon hőkisugárzásának kellemes melege járta át az embert. De az utolsó évtizedek alatt egyre nagyobb számmal akadtak tőkepénzesek, akiknek nem volt tőkéjük, akik császárszakállt viseltek, anélkül, hogy bankigazgatók lettek volna, sőt, akik a Mühle-t Müle-nek irták, anélkül, hogy millióik lettek volna az Első Hazaiban. Hiszen a dolog még megjárta azoknál, akik négyesfogaton jártak és minden gyerekükhöz külön nurset tartottak — a gentrynek is akkor fellegzett be, mikor már sárga bőrkabátban parádéz — de az a klasszikus typus, amelyik omnibuszon jár, a fizetőpinczérnek utánaszámol és a legrosszabb zsidó-anekdotákat mondja el, még ez is megcsalt. Az ember az ilyen szerénykedőkben egy-egy Krausz Lajost keresett, holott valóságban egy garasuk sincs és éppen az egykori gazdag zsidókat imitáló krajczároskodásukkal akarják a világot megtéveszteni. Bizony, a világ fordul és vele a Tátra is. Hajdán a gentry pazarolt, pocskolt itt, rendezett éjjeli zenét, röpitette a szódásüveget a nagy tükörbe, hasította fel a billiárd-posztót, ferblizett reggelig, ma ezek az urak nyomtalanul eltűntek s helyüket átvették az V. kerület gentryjei, akik ép olyan jól értik a nóták rendelését, a szerenádot és a hitelképességek prolongálását.

Szegény, becsületes Tátra, jótévője minden betegnek és fáradtnak, te csak nem tudod megtalálni a magad környezetét. Tele vagy szinnel, pompával, amelyet senki nem tud méltányolni, senki nem akar fölhasználni, pocskolod az ihletet, de akit megfogsz, az legfeljebb annyiban veszi hasznát lehelletednek, hogy délután ügyes kaláber-trucöt csinál belőle, pazarlod az erőt, de kőszárad alatt mindenki gyöngé akar lenni, ha keresztény, ha zsidó, ha öreg, ha

fiatal. Gyönyörű erdőid, vadrajzu hegyeid szinpadí diszletek, ócska lip-lomok, mert jourokat tapétás teremben, velencei tükrök közt ép úgy, sőt jobban lehet rendezni, mint a hegyi patakok, sziklagörgetegek társaságában, becsületes lomniczi csúcsod állatkerti oroszlán, amelyre még csak a szent istvánnapi felrándulók se kíváncsiak s egyéb látnivalóidat összefoglalják az anixok, esetleg még ki is czifrázzák. Aki erre jön, csak a külsődre kíváncsi, a hegyeid nagyságát méregeti, hórétéget becsüli, a lelked, mint a czédáé, nem kell senkinek, a benned rezgő fluidum hatástalanul pereg le az emberekről. Ha valaki nagyon megbecsül, úgy legfeljebb orvosi gépezet vagy, de munkádat a svéd doktorok Zander-gépei jobban, gyorsabban, biztosabban végzik el, jobban működésbe hozzák a tüdőt, pontosabban fejlesztik az izmokat, szebben rendbehozzák a gyomrot.

Te mindezt lassan, anyai, aggódó ápolással végzed el, fokonkint javítod a tüdőt, a szívet, a gyomorral is csinján bánysz, a fejfájást nem gyógyítod az antipyrin gyorsvonal-sebességével, hanem hónapok, évek hangyamunkájával, sőt egy ideg reparálása neked hetek tevékenységébe kerül. Öreg homeopatha doktor vagy, óvatos, lassu és konzervatív, mikor ma jongleuri sebességgel forog a sebészi kés, a hydrotherapia csodákat mível és a modern mérgek félelmetes biztonsággal járnak át az emberi szervezetet. Átjátszott kártya vagy, túlhaladott álláspont, amely már csak az antiquitásával hat, mint egy ócska karosszék vagy a régi óra, amelynek a patináját nézzük, nem a perczmutóját. Amit orvosilag használni tudsz, azt ma már minden gyermek jobban beszerzi antipyrin, aspirin, digitalis, Bob-csemege vagy priznitz alakjában s ha eléje akarsz vágni a sors kezének, úgy legjobb, ha fogod magad, az Aetna tűzébe mártod legnagyobb szál fenyődet és a Gésák-ból felírod a gerlachfalvi csúcs sziklapadjára:

Az üzletem pedig
Elárvereztetik!

Syrion.

2.

Az első pofon.

— *Julius 14.*

Másnak nyarat jelent a fecske,
Mely messze Délről visszajő,
Nyarat a sűrű rózsanyílás
S harminczhat fok körül a hő.
Mindez nekem tünet csak, nem nyár,
Nem kezdődik nyaram, csak ott,
Midőn az első pof zenéje
Riasztja föl Siófokot.

Pofoznak másutt is erősen,
Pofozkodik barát, rokon,
Férj, feleség . . . de sehol senki
Oly hévvel, mint Siófokon.
Ott a pofon több a pofonnál,
Már csaknem élvezeti czikk
S mióta fönnáll e Siófok,
E pofon épp az ezredik.

A siófoki pofonoknak
 Varázsa nem mindennapi,
 Ott a pofont a nagyközönség
 Helyi zamattal osztja ki.
 E pofnak van egyénisége,
 Sőt visszhangja is van, csodás,
 A fülemüle csattogása
 E pofhoz képest dadogás.

Ki tudja, ennek mi a titka?
 A levegő . . . vagy tán a víz?
 De Mihelyt elhangzott az első,
 Rögtön fakad nyomába tíz.
 Mint a hullámzó Balatonban
 A fogasok és más halak,
 A levegőben pofok úsznak
 A villamos lámpák alatt.

S miként a fecske, aki Délrül,
 Maga sem tudja, hogy miér'
 (Talán a honvágy üzi-hajtja)
 Minden tavasszal visszatér,
 Ugyanily módon évrül-évre
 A pofon híven békösönt
 S Siófok csöndes életébe
 Pezsgő, vidám mozgalmat önt.

S miként a nyári levegőben
 A rózsza illatozni kezd,
 A siófoki vendéglőkben
 A pofonok illatja rezg.
 Nincs az a rózsza semmi tájon,
 Akár vörös, akár fehér,
 Mely oly kábitón tud kinyilni,
 Mint Siófokon egy tenyér.

Míg más a rózsza és a fecske
 Szerény bájáért lelkesül,
 Én csak a poflevest csodálom,
 Amelyben minden egyesül:
 A fecskehűség, rózsaillat
 S minden egyéb, mit hoz a nyár,
 Az benne rejlik a pofonban,
 Melyet Siófok kultivál.

Van hideg fürdő, meleg fürdő,
 Van kénes fürdő, van vasas,
 Van jódos, van továbbá sós is,
 Van iszapos, van szénsavas,
 S van pofon-fürdő . . . Ez Siófok,
 Óh magasztalni lehet-e
 Eléggé e berendezésed,
 Óh magyar fürdők gyöngye, te?

E héten hangzott el az első
 Jelző-pofon . . . Mily intelem!
 Az aki még itthon csücsült, most
 Fürdőre készül hirtelen.
 Itt a saison. Az elegáns férj
 Most podgyászt, nőt vonatra rak,
 Mert Siófokon már javában
 Pofozzák egymást az urak.

Incubus.

Félláru jegyek a Tátrába. A július 15-én, 22-én és 29-én este a Tátrába induló gyorsvonathoz az I. osztályon 30 koronáért, a II. osztályon 20 koronáért 14 napig érvényes félláru menettérti jegyek kaphatók a Központi Menetjegyirodában. (Budapest, IV., Vigadó-tér 1.)

Kossuth Lajos Tódor.

Valahányszor Kossuth Lajos Tódor Budapesten időzött, mindig megélenkült bennünk az a hangulat, amely az elmúltból, de el nem feledettből a rendes rá gondolásnál plasztikusabb erővel emeli elénk Kossuth Lajosnak az alakját. Tulajdonképpen nem igen nagy dolog az, hogy az olasz államvasutak egyik igazgató-mérnöke — ha európai hírű is, nemcsak a neve, hanem a munkája révén is — ellátogat Budapestre a testvérbátyjához, aki itt országgyűlési képviselő. És mégis: Kossuth Lajos Tódor eltagadhatatlanul hoz magával mindig valami ünnepi levegőt, megérzékíti a jöttével körülöttünk valamelyes multat.

A Kossuth Lajos Tódor e történelmi koeficienseinek az oka valószínűen hármas eredetű. Az egyik eredés egészen a felszínen van: ritka vendég Magyarországon és a ritkaság multhatatlanul maga után vonzza az érdekességet is. Az ok másik gyökere az lehet, hogy a Kossuth vezetéknév a Lajos Tódor keresztnévvel kapcsolatban nem simul a nyelvünkre, mert nincs mindig a nyelvünkön. Kossuth Ferencz, az a Kossuth Ferencz. A két egymáshoz kapcsolódó név a folytonos használat folytán mint fogalomjelző egygyé olvadt. És mivel Kossuth Ferenczet egyéniségnek és ponderáló valaminek érezzük akkor is, ha elfeledkezünk arról, hogy a Kossuth Lajos fia, tehát az ő nevében a Kossuth — hogy úgy mondjam — kontemporénebb, kortársibb fogalomjelzővé alakult át. Vezetéknéven és keresztnéven körülbelül egészen egyforma kiegyenlítődéssel helyezkedik el a hangsúly. Ellenben Kossuth Lajos Tódornál a személynévből Kossuth emelkedik ki a fülünknek és a gondolkozásunknak egyaránt és induktíve serkentve meg az agyunkat, körülbelül a következő gondolatsort kelti: Kossuth Lajos Tódor — Kossuth fia — Kossuth Lajos — szabadságharcz — história.

Amit harmadik okul merünk feltenni az állításunk alapossága bizonyítására, az kissé távolabb eső ok és különös vargabetűt kell kanyaritanunk, hogy eljuthassunk a gyökerére.

Ferencz is, Lajos Tódor is mérnök. De míg Ferenczről beszélve a politikus egészen homályba borítja előttünk a mérnököt, addig a Lajos Tódorról való fogalmunkban a mérnökség domborodik ki a legpregnansabbul. A Ferencz említése kapcsán eszünkbe jutnak politikai küzdelmek, pártok, mai és tegnapi és holnapi események, de teljesen homályban marad az a tény például, hogy Kossuth Ferencz építette a Nilus aczélhidjait, ami eddig páratlan technikai feladatnak a megoldása és hogy a Mont-Cenis alagutjának a furásánál szintén nagy műszaki kérdéseket oldott meg. Nála a tudatunkban a politikus dominál, az ő pályafutása számunkra jóformán csak akkor kezdődött meg, amikor éppen tíz évvel ezelőtt képviselővé választották — nem tudom már Czeglédén-e, vagy Tapolczán.

Ellenben Lajos Tódort mindig mérnöknek látjuk. Ő mint az Alta-Italia-vasúthálózat főmérnöke, vagy mint a nápolyi vasutigazgatóság igazgatója, avagy mint a londoni vasúti kongresszus egyik elnöke jelentkezik a belső szemünk előtt. Szóval, mint mérnök, ki sajátosságos

módon éppen ezzel emlékeztet bennünket az apjára. Arra a szemhatárokon túl látó emberré, aki az irataiban annyi sok jövődőt megmondott és aki a fiai nevelésében és pályáraadásában is meglátta, hogy hol az igazi jövő, mik lesznek az elkövetkező század valódi feladatai.

Destruktív elmének, rombolásra kész, de szervezésre képtelen embernek mondják Kossuth Lajost az ellenesei. Jó forradalmárnak, de rossz államférfiúnak. Amikor Kossuth Lajos Tódor néha hazalátogat, mindig ennek a vádnak a czáfolatát hozza közénk magával. Nincs pozitívabb, az alkotás fogalmával szorosabban kapcsolatos pálya a világon, mint a technikusé. Azé a műszaki pályáé, amire Kossuth az egyik fiát husz éves korában, a másikat meg már tizenhét esztendőskorában ráutasította. Akkor, amikor egész Európa még csak politikával meg jogtudományval volt tele és ugyancsak kevés becsülete volt a természeti tudásokhoz való hozzáértésnek. Csak azok becsülték meg, akik túl láttak az akkori szemhatáron...

Kossuth Lajos Tódor mindig, amikor hazajön, hoz magával valamelyes multat, bizonyos nem hétköznapi hangulatot. Mint az apja, alkotásra teremtett, — de az alkotás lehetőségétől elütött — lángelméjének élő tanubizonyysága.

P.

Bohém fiúk dala.

Mi lesz velünk, kik könnyet ejtünk,
Mikor egy álmunk tovaszáll,
És felsírunk, ha vágyainkból
A sors egy foszlányt lekaszál?
Könnyü a csöndben baktatóknak,
Kik nem szeretnek, nem csalódnak, —
De ránk, szünetlen álmodókra,
Mi vár szegény bohókra ránk?
El tudjuk-e vajon feledni,
Hogy egykor boldogok valánk?

Elénkbe néha gát ha téved,
Ijedten visszaroppanunk,
De perczre csak. Megleng az álom,
S mi ismét tovább rohanunk.
Hiú remények balga láza
Léptünket gyorsra szaporázza,
S futunk, futunk, hogy átkutassunk
Egy meg nem fejthető talányt...
Ah, úgy szeretnők már feledni,
Hogy akkor boldogok valánk!

S redő redőre ránczolódik,
A szöghajat dér lepi el,
Homály borúl agyunk, szemünkre:
Pihenni kell, pihenni kell.
De mi csak futunk szívszakadva,
Meg nem állva egy pillanatra,
Pedig a cél is ködbe tűnt már,
S szívünkbelől rég kihalt a láng...
Hiába, nem lehet feledni,
Hogy egyszer, akkor boldogok valánk!

Gál Zoltán.

A medve bőre.

Irta: MICHEL PROVINS.

(Szin: a villa Oliveto, Mentonban. Személyek: HARDEL, a dúsgazdag párizsi, kit orvosai meghalni küldtek a Rivierára, sápadt arczu, fehér haju agg, DIANE, a felesége, gyönyörű fiatal asszony.)

DIANE (előzékenyen): Jól érzi magát?... Nem fázik?

HARDEL: Nem, köszönöm, nem fázom... Most van a napfény órája... a langyos idő... (Melankóliával.) Az ábrándok ideje...

DIANE (csodás ártatlansággal): Minő ábrándoké?

HARDEL: Az ember hisz az erejében, a melegben, a jövőben — mikor már félig fagyos... mikor már csak perczei vannak hátra.

DIANE: Legyen olyan jó: ne mondjon ilyen csuf dolgokat!... Ma pompás színben van.

HARDEL (sötéten, iróniával): Valóban, pompásan érzem magam.

DIANE (fölv teszi az orvosságos-üveget és a kanalat): Nem vesz be?

HARDEL: Nem! Hagyja!... Semmit sem ér.

DIANE: De én úgy akarom... hiszen a doktor annyira ajánlja.

HARDEL: Mire jó ez?... Hogy egy nappal tovább éljek?... Nem, hagyja, nyujtsa inkább a kezét... hadd látom a mosolyát, a szemét... hadd érzem, hadd nézem magát!

DIANE (tettetett jósággal): Oh, édes barátom!

HARDEL (fölmegíti gémberegett kezét a feleségéében): Ez az én orvosságom! hogy szerethetem még magát, szerethetem halálomig!... Ha tudná, mily hálás vagyok azért az édes álomért, melylyel bearanyozta utolsó napjaimat!

DIANE: Én éppen ezért vádolólok magam... Talán, ha nem találkoztam volna velem...

HARDEL: Ha nem találkoztam volna önnel, bizonyos: most még életérős volnék; igaz, beteg vagyok, belehalok abba, hogy nagyon szerettem... De baj az? Ahelyett, hogy tiz esztendővel tovább élnék, közönyösen, renyhén: meghalok, de legalább azzal a bűvös emlékekkel, hogy ön mellett boldog napokat éltem, melyeket önnek köszönök.

DIANE: Ön olyan csodálatosan jó volt hozzám.

HARDEL: Pompát, vagyonot adtam magának... de ez nem volt nehéz; de maga a szépségét adta nekem... fiatalágát, szívét! (Nyugtalanul.) Mert szeretett, ugy-e?

DIANE (igyekszik a helyes hangot megtalálni): Igen, édesem... szívemből, egész lelkemből szerettem! És szeretem... Meg is gyógyítom!

(Gyöngéden simogatja férje fehér hajfűrtjeit s a már kihült testen a gyönyörnek még egy remegése fut át.)

HARDEL (Mégcsókálja száraz ajkával felesége mezitlen karját): Oh, be jó ez!... be jó! Maradjon így! Simuljon hozzám. Már nincsenek szomorú gondolataim... végtelesen édes érzés hat át... Az imént, látván a napot, a virágos természetet, sajnálkozás fogott el... lázongás... de most, éppen ellenkezőleg, boldog vagyok, ha elnézem a fénytől reszkető tengert, ha érzem az illatokkal át meg át itatott szellőt!... (Feléje fordul.) Igen... igen... azért nézem, hogy elvigyem magammal a képét!

DIANE (hallgat, majd látja, hogy a beteg arcza elváltakozik): Mi baja?

HARDEL: Egy gondolat bánt!... Bánat gyötör... ha nézem önt... Oh, édes istenem... holnap, holnapután... ha ön egyedül marad!... gazdagon, általam

gazdaggá téve... ünnepezt szépségében... szerelemtől körülrajongva... mi lesz akkor?...

DIANE (hevesen): Oh, ne mondja tovább... Nem megyek férjhez újra...

HARDEL (súgárzó örömmel): Oh! nem kérem öntől... nem kérhetem...

DIANE: Esküszöm... (Ragyogó mosolylyal.) Hiszen olyan könnyű lesz nem férjhez mennem: mert ön élni fog! Ma reggel mondta a doktor...

HARDEL: Oh! ne... ne mondja... ne hazudjon! Sohasem hazudott... Tudom, végem... De értem: ön jó akar lenni, vigasztalni szeretne... köszönöm... Hiszek önben!

(Egy inas levélkét hoz.)

HARDEL (nagyon meglepi, hogy a felesége elpirul a levélkét olvasván): Mi az?

DIANE: De-Cerny ur!

HARDEL (összeráncolt szemöldökkel): Ugy?!

DIANE (az inashoz): Mondja meg, hogy nem fogadhatjuk.

HARDEL (zavaros előérzettel): De ha... miért ne... küldesse be!

DIANE: De hiszen... mikor Párizsban néha meglátogatott bennünket, oly kevés rokonszenvet mutatott iránta... és hátha fárasztja ez önt?...

HARDEL: Ugyan... szórakoztatni fogja önt... bocsáttassa be...

(De-Cerny belép. Hardele észreveszi, hogy gyors pillantást vált feleségével.)

DE-CERNY (üdvözlő Diane-t s közeledik Hardelehez, aki mind sápadtabbá válik): Jó napot, Hardele ur!... Ma reggel érkeztem Mentonba, Itáliába megyék s nem akartam tovább utazni, míg nem tudakozodom kegyed felől. De látom, már jobban van...

HARDEL: Igen... jobban... sokkal jobban. (Szándékosan Diane felé fordul.) Hiszen olyan jól ápol a feleségem...

DE-CERNY: Hardele asszony kitűnő betegápoló lehet. (Hardelehez.) Egész tavasszal Mentonban marad?

HARDEL: Nem; mihelyt megerősödöm, Normandiába megyek unokaöcsémhez... aztán visszatérek Párizsba, dolgaim mellé...

(Néhány perczig banálishan fecsegnek. Diane és Cerny igen feszesek, ami nem kerüli el Hardele figyelmét. Lassanként, mintha a fáradság legyőzné, lehunyja szemét, alvást tett, mert meggyőződést akar szerezni, vajjon alapos-e gyanuja, mely lelkében ébredt.)

DE-CERNY (int Diane-nak): Alszik!

DIANE (ujját ajkára téve): Csitt!... Jöjjön!...

(Lábujjhegyen elhagyja a terraszt. Mihelyt a másik szobába érnek, Hardele nagy erőfeszítéssel fölkel, közelebb megy az ajtóhoz és igyekszik kihallgatni a halk hangon folyó beszélgetést.)

DIANE: Miért jött?

DE-CERNY: Mert már két napja nem láttam... Tegnap, egész nap vártam, hogy írjon... S egy szó sem jött öntől... Majd beleőrültem... lehetetlen dolgokat képzeltem...

DIANE: Egyetlen szabad pillanatom sem volt... Elgondolhatja...

DE-CERNY: Mindegy... én látni akartam önt. Mindig úgy félek...

DIANE: Fél?... Mitől?

DE-CERNY: Attól, hogy meggyógyul!...

DIANE: Semmiesetre sem gyógyulhat meg... Csak sokáig tart... nagyon sokáig... Oh, jótálok önnek, hogy én szenvedek legjobban ebben a pokolban!... De türelemre van szükségünk s főként nem szabad oktalanságokat elkövetnünk... S ez a látogatás: ilyen oktalanság.

DE-CERNY: Ó nem gyanakodhatik... meg aztán úgy sem gyógyul meg...

DIANE: Igaz... de mindegy, jobb lett volna meg nem tenni!... Most távozzék!

DE-CERNY: Csak öt perczet! Hisz ugyis alszik... Hogy elmondhassam, hogy szeretlek... Diane...

(Magához vonja. Szenvedélyes csókok.)

DIANE (kibontakozik): Öt perc, egy pillanattal se több...

DE-CERNY: Az orvos azt mondja, hogy meghal? Megállapított valami határidőt?

DIANE: Tizennégy napot, legfeljebb három hetet adott neki.

DE-CERNY: Oh! Édes istenem... végre megszabadulunk!... mióta várjuk már ezt a pillanatot!

DIANE: Öt esztendeje!

DE-CERNY: Ha tudtam volna, hogy ily hosszú ideig tart, soha bele nem egyeztem volna!... Ha elgondolom, mi volt nekünk ez az öt év!... Ha elgondolom, hogy már *azelőtt* szerettük egymást!... hogy mikor még fiatal lányka voltál, már akkor nem tudtunk ellentállani a szerelem csábításának és csak az anyagi szükség, a félelem, hogy szegénységben kell tengődnünk, kényszerített bennünket, hogy te férjhez menj ehhez a vén emberhez, aki vágyakozott utánad... S aztán, minő kin volt tudnom, hogy felesége vagy... hogy napról-napra ölelhet.

DIANE: Talán nekem nem volt kinos komédiáznom, hazudoznom minden perczben, reá mosolyognom s testemet-lelkemet átengednem neki!? Sőt többet kellett tennem, mert hogy 'czélt' érheünk... meg kellett... meg kellett ölnöm szerelmemmel...

DE-CERNY: Hallgass... ne emlitsd.

DIANE: A te tanácsodra, a te beleegyezéseddel történt.

DE-CERNY: Igen... De hallgass! hallgass! Annyira szeretlek... nem hallhatom ezt!... és most, hogy itt látom magamat ebben a házban, melletted... ily közel a haldoklóhoz... a fejem megzavarodik... a kezem reszket...

DIANE (mosolyog): Milyen gyermek vagy!

DE-CERNY: Diane! Hátha mindezt hiába szenvedtük végig?... Bizonyos vagy benne, hogy már végre rendelkezett?

DIANE: Bizonyos. Mielőtt Párizsból eljöttünk, előttem írta meg, el is olvastam, aztán a jegyzőhöz küldte. Mióta itt vagyunk, soha sincsen egyedül. Míg én nem ülök mellette — néhány perczig csak — addig Therèse van benn. S Therésében teljesen megbizhatok... Az ápoló apácát pedig minden második nap változtatom, nehogy innen fenyegetsen bennünket veszedelem... Látod, gondoskodtam mindenről... Ne gyötörj hát!

DE-CERNY: Csodálatos asszony vagy! (Ragyogó szemmel.) Oh, egy hónap mulva mindaz, amiről álmodoztunk, valóra válik! Szabad leszel... szerethetjük egymást... ahol akarjuk... amikor akarjuk... palotája, kastélya, lovai, milliói — a mieink lesznek.

DIANE: Ne olyan hangosan, hátha fölébred!

DE-CERNY (halkan, de elragadtatva): Minden... minden a miénk lesz, talán tizennégy nap mulva... ki tudja? Oh, édesem... szerelmem!

DIANE: De most már menj, nehogy itt találjon, ha fölébred.

DE-CERNY (fölkel): Megyek... (Mentséget próbál keresni.) Mindent összevéve: mi rosszat követtünk el *vele* szemben?... Boldog volt, ugy-e?... s ha már meghal. — Tehát holnap? Eljősz.

DIANE: El, el. Holnap... Csak siess!

(Az asszony csókot int feléje. Aztán megjelenik a szoba küszöbén. A beteg tágrameredt szemmel fogadja. Diane úgy véli, ez az agónia arczkifejezése.)

DIANE (melléje fut): Mi baja?... Mi történt?...

HARDEL (vaczog a foga): Fázom... nagyon fázom... mert aludtam... Rosszul érzem magam... Vitessen a szobámba!... (Az inasokat hívják, fölemelik a beteget, aki tétőtől-talpig részket.) Az ágyamba!... fázom. (Mikor már az ágyban fekszik.) Nincs elég takaróm!... Még, még! hozza le azt a nagy fehér medvebőrt, amit Oroszországból hoztunk.

DIANE: Igazán azt akarja?

HARDEL: Igen, igen, azt... Fent van egyik ládánkban... Menjen fel érte. Talán beteges szeszély ez... de kérem, tegye meg... Csak az melegíthet fel. Menjen!... (Mihelyt Diane eltávozott, odakiált az apácának.) Testvér... kedves testvér! Jöjjön hamar. (Mégfogja a kezét.) Hallgasson rám, igen komoly dolog. Tudom, hogyha ön megfogad valamit, azt szentül betartja... Esküdjék meg, hogy megteszi, amire kérem... a szegények érdekéről van szó.

AZ APÁCZA (határozottan): Fogadom!

HARDEL: Akkor gyorsan. Papírt, tollat. (És csodálatos erőfeszítéssel írja meg e sorokat.) »Ez írás utolsó akaratom, melyet teljes szellemi épségben vetek papírra s mely megsemmisíti összes előbbi rendelkezéseimet: Minden vagyonomat, ingót, ingatlant, pénzt, ékszert stb... felében unokaöcsémre, felében a nyilvános szegény alap javára hagyom. A nagy fehér medvebőr kivételével, melyet halálos ágyamon találnak s melyet szeretett feleségem örököl. — Menton, 1904. január 15. Richard Hardel«.

HARDEL: Gyorsan, pecsétviaszt. Így, most vigye ezt rögtön, titokban Pouget urnak, a mentoni közjegyzőnek. Saját kezébe adja, érti.

(Az apácza kalkan eltávozik s észrevétlenül elhagyja a terraszt.)

DIANE (Hardelre teríti a pompás, fehér medvebőrt, hízegőn): Jobban van? ... Melegebb ez?

HARDEL (boldogan, mert a bőrt láthatja): Igen... köszönöm. (Közelebb vonja Dianet.) Még egy szót, édes. Esküdjék meg utójára, hogy csak engem szeretett.

DIANE: Oh, szívesen... Esküszöm.

HARDEL (különös mosolylyal, melybe egész életundorát beleönti): Most már meghalhatok... miután ön nekem adta élete legjavát és én önre hagyom azt, ami a legértékesebb előttem!

Krónika III.

Csak jöjjenek.

— július 14.

Megint rémüldöző arcok tekintenek az erdős Kárpátok felé s jajveszékelő hangok hirdetik, hogy a felkavart orosz néptenger egy hulláma a mi határainkon újra átcsapni készül. Az az állandó szivárgás, mely északkeletről folyton szaporítja Magyarország népességét, most, mikor a Dnyeperen túl még a nem zsidó vallású ember élete is bitang-jószág, érthető módon egész áramlásá lett. Oroszország testén több seb tátong: az egyik messze keleten öntja, óriási mennyiségben öntja a vért, az emberanyagot, amely elvész, beszikkad a mandzsuriai durva-keresztű katona-temetőkbe. Egy másik fenn északon Pétervár körül tátong s bár vérzése egy idő óta csekélyebb, minden perczen elnyeléssel fenyegeti a czárt. S végül délen van egy nagy gyuladási terület, mely hol Odesszában, hol Varsóban vagy Lodzban válik nyitott sebbé s bugyboré-

koltátja a vért, a társadalmi korlátokon túllépő, borzongva féktelenkedő ember-milliókat.

Ebből a sebből omlik vér át ide Magyarországra. Ebbe az országba, amelynek egy állandó nyitott sebhelyén, a fiunei kikötőn keresztül viszont a benszülött vér csurog egyre vastagabban. Itt ki, ott be. Ha más ok nem, ez tessékélővé kellene, hogy tegyen a kelet felől bekivánczókkal szemben. Végre is, ha nem tudunk természetesen szaporodni, azaz mint a szervezetek önmagunkból egyre népesebb nemzedékeket szülni, növekedjünk legalább mint a kőzetek, kívül reánk rakódó ember-anyagok csatlakozása által. Hely van ebben az országban még számos millió számára, csak teremődjenek oly társadalmi viszonyok, melyek közepette minden egyén lehető leghababban kifejtthesse összes tehetségeit. Csak jöjjön ide, aki akar. Minden államnak az az érdeke, hogy minél népesebb legyen, mivel beteges társadalmi organizáció mellett az emberlétszámmal az általános jóllét is csak növekedhetik. Az az ember is, aki csak meztelen életét hozza ide, se tőkét, se tanultságot, még mindig egy értékes gyarapodást jelent: mert ember. Ugy tudom, nálunk Rudolf trónörökös szájába szokás adni azt az okos kijelentést, hogy legértékesebb dolog a földön az emberi élet. Nos legyen, származtassuk ő tőle ezt az ősrégi s minden gondolkodó által vallott belátást: nem baj, hisz valóban igaz. Az ember tényleg a legértékesebb természeti jelenség s önmagában már kincset képvisel, úgy hogy bármely ember-hullám átcsapása a határainkra nagyobb szerencse, mintha egy aranybányát fedeztünk volna fel, vagy hirtelen egy új iparág nőtt volna ki a földünkben.

Nem lehet tehát az ország kapuit eléggé nyitva tartani. Hogy aztán a jövevények lehetőleg zavarok nélkül helyezkedjenek le és értékes munkás-elemmé váljanak, az természetesen föltétlenül szükséges. Mire való azonban a törvények és végrehajtó szervei, ha ezt a beköltözést és letelepedést nem tudják nyugodt, szociális kör-tünetek nélküli folyamattá tenni? Ha az új nép-elem nem alkalmazkodik a mi állami létünk törvényeihez, velük gyűljék meg a bajuk! Ha azonban ezeknek alávetik magukat s árnyékunkban munkás, termelő életet akarnak élni, akkor hadd éljenek, viruljanak és boldoguljanak. Az egyetlen intézkedés, melyet új nép-elemek bejövetele megkíván, tehát az általuk esetleg felidézett új társadalmi viszonyok jogi szabályozása. Minden más, a bevándorlást akadályozó törekvés a már itt levő emberiségre is káros, mivel az új munkaerők, új értékek készülése végeredményben az egész társadalomnak fejlődését és gazdagodását idézi elő, a bekopogatókkal szemben pedig embertelen kegyetlenség, mely a legközönségesebb és legmaradibb faji és felekezeti előítéletekből fakad.

Faj, felekezet! Tehát itt vagyunk. Oroszországból nagyobbára zsidók jönnek; az orosz bevándorlást meggátolni akaró törekvések, tehát nem a magyar nép megvédését, hanem antiszemitizmust jelentenek. És pedig oly antiszemitizmust, amit a gazdag, fürdő, jóllétben élő arrivé-zsidók is vallanak. Bizony, a galicziai és oroszországi zsidók bevándorlásának a budapesti bankárok époly ellenségei, mint az alföldi hitbizományosok. Nekik is az a véle-

ményük, hogy most már elég zsidó van az országban, amivel akaratlanul elárulják, hogy nem egy magasabbrendű nemzet- és felekezet-fölötti szemponton állnak, hanem egy alacsonyabb nemzetin és felekezeten, amely szerintük kívánatos teszi Magyarországon a zsidók számára a numerus clausust. Mert aki csak az embert nézi, az nem törődik azzal, hogy ez milyen hitű, még abban az esetben sem, ha ez vele egyhitű. Miért fáj tehát a budapesti vezérszidóknak, hogy Mármarosban szaporodik a szegény zsidók nyája?

Eltekintve különben ettől a faji és felekezeti problémától, konstatálni lehet, hogy az az emberanyag, mely az utóbbi években Oroszországból hozzánk átszorult, nem lesz hitvány és kártékony soha, de határozottan értékes és hasznos. Különösen pedig a mai Magyarország számára. Oroszország néptengerének forrongó, sieteregő habját, a forradalmárok és elégedetlenek özönét önti reánk. Ezek ha nem is iskolázott, de felvilágosodott vagy legalább is a második-harmadik generációban felvilágosodó emberek, akik a társadalmi ujjáalakulás, a mai társadalmi rend reorganizálásának szükségességét vérré vált meggyőződésüként hordják magukkal. Ha gazdaságilag le is győznek, tönkre is tesznek néhány ezer rusznyákokat vagy románt, még mindig megvan az a hasznunk, hogy e tunya, századokkal visszamaradt, jobbágylelkű népek helyett egy ősi kulturájú, forradalmi hajlamu fajtát kapunk. Magyarország romlott, elfajult, de elszánt intelligenciáját pedig csak ilyen, szintén erős alsó rétegek képesek megtörni. A periferiák szláv és román ősi lakói még néhány száz évig is eltűnének a mi uralkodó osztályunk féltékeny rezsímjét. Nem baj tehát, ha kerül közéjük s végül ide a zavarosba egy jó adag haladó szellemű elem.

Tehát csak jöjjenek. A kivándorlás nem azt jelenti, hogy ez az ország szűk, hanem azt, hogy törvényei, gazdasági viszonyai mostohák a néppel szemben s így ez nem tud a kizsákmányolókkal vívott harcban győzni. Míg azonban az Amerika-mámortól részeg tótok és magyarok mégis egy annyira-amennyire legalább liberális föltételek közt vívott gazdasági létharcz legyőzöttjei, tehát nem éppen a legértékesebb egyének, az oroszországi bevándorlók kivételesen szörnyű gazdasági és még ennél is szörnyűbb lelkiismereti nyugozás letöröttjei, tehát már a magyarországi viszonyok között is némi reménnyel vehetik fel a kizsákmányolókkal vivandó nagy harczt. A mi tótunk csak mint szegény, nyomorult ember van elnyomva; az orosz menekült mint zsidó, mint forradalmár és mint proletár egyaránt. A legtöbb esetben ha a két első tulajdonságát elvetné magától, felküzdhethné magát a proletárságból. Ha tehát oly viszonyok közé jut, hol faja és világnézete nem válik érvényesülésének akadályává, sikerül is neki ez.

Persze a mi vezérszemleink közt nem egy szeretné őket nálunk is maradandó emberekké degradálni. Ha már bejutottak s letelepedésüket megakadályozni, ha még csak utban vannak felénk. A régi nóta, hogy ravaszak, kegyetlenek, erkölcstelenek, gyűlölködők, megcsendül újra. Anélkül, hogy nevén neveznék, megrajzolják a lengyel zsidó ördögi lélek-portróját, mely körülbelül az emberi goñosz tulajdonságok kongresszusa. Mintha bizony egy

elnyomott, koldus s amellelt eszes, tehát önérzetes nép átlagban lehetne egyéb, mint ravasz és önző. S mintha a be nem vándorló, bennszülött elnyomottak és kizsákmányoltak szintén nem ilyenek volnának. Egyáltalában mintha a nyomor és szenvedés valahol a világon tömegesen, néprnyi mennyiségekben termelné a jellemeket és idealistákat!

Csak jöjjön tehát hozzánk minél több mostoha gyermeke a fehér czárnak, ha nem is dzsentlemenek s ha éhesek is. Raum für alle hat die Erde. Különösen Magyarország, amely akkor lesz majd valóban tejjel-mézzel folyó népes Kánaán, ha a munkáskéz és gondolkozó ész számára nem fog föllállítani akadályokat se az ország határainál, se az emberek egymásközti viszonyaiban.

Sz. Z.

INNEN-ONNAN.

♫ **A szabadság országa.** Erre a szép czimre egész sereg állam pályázik és hála Istennek, nem is eredmény nélkül. Vannak, akik Franciaországot tartják a szabadság országának, vannak, akik Angliában tisztelik a szabadság mintáját, vannak, akik az amerikai Egyesült-Államok rendjét állítják a szabadság ideáljának. Bizonyára igazsága van valamennyinek, de az igazság kimondását honoráló fejbeveréshez, mintha ma nem nekik lenne a legerősebb joguk. Olvasom az ujságot és amit a táviratok beszélnek, abból az az első hallásra kissé tagadhatatlanul különösen hangzó valóság derül ki, hogy a szabadság hazája e pillanatban a czár birodalma, a szent Oroszország. Hiszen másutt is sok minden megtörténhetik, de én azt hiszem, nincs az a sajtószabadságos ország, ahol például az ujságok olyan hangon irhatnának bizonyos dolgokról, ahogyan ezeket a bizonyos dolgokat most a cenzura alatt nyögő orosz lapok tárgyalják. Diákok leszidják a tanáraikat, tanárok a miniszterüket, katonák a tisztjeiket, admirálisok kénytelenek szabadságotlani az egész flottájukat, még mielőtt a matrőzaik megkötöznék őket: ennek a fele forradalom, de a fele már csak — frissen kelt szokás és ha a kozákok itt-ott éles karddal dolgoznak is, a megtorlás, amilyen kegyetlen, olyan ötletszerű és téveteg is. Ártatlan embereket megbüntetnek, de a bátrak és elszántak bántatlanul maradnak és ahogy a dolgok fejlődnek, ki fog derülni, hogy a legszabadabb államforma nem az alkotmányos rend, hanem — a megrettentett zsarnokság. Egy reszkető czár jobb a népeknek, mint egy kemény köztársaság.

* * *

— **A kávéházak városa.** Mikor Amerikában új territóriumot nyitnak meg: a megnyitásra kitűzött nap előestéjén pontban éjfélkor berohannak a telepecsek, kiki lefoglalja a maga földjét, helyét s reggelre már épülőben van a bank, a templom és a játékbarlang. Budapesten ilyen szimbólumos élet-kérdés a kávéház; valahol a palánkok ledőlnek s a házak kezdenek kibujni az eladdig lakatlan vidéken: boltok, hivatalok, csatorna, kövezet és világítás előtt már kiköveteli helyét a budapesti ember bankja, temploma és játékbarlangja egy alakban: a kávéház. Ahol augusztusra az új tőzsde megnyílik: közelében eddig vagy három kávéház volt. Augusztusra hozzá nyílik még három, a régieket pedig tágitják és csinositják. Ezenközben a város egyéb helyein sem pang a kávéházi üzlet, az Andrassy-uti oktogon annyiban hasonlít majd a Márkus-térhez, hogy ahány boltja, annyi kávéház. E bevezetés után most nagy erkölcsi prédikációnak kéne következnie a dologtalan lebzselő budapesti emberről, aki egész napját a kávéházban tölti s azért nem viszi, semmire. Csakhogy ez képmutatás

volna s azonfelül igazságtalanság. A sok kávéház a budapesti embernek nem lustaságát s dologtalanságát hirdeti világgá, hanem csak szegénységét — s ez nem szégyen. A kávéház és a kioszk az a szegény budapesti ember meg asszony szállása, ami a boldogabb és gazdagabb nagyvárosok lakói számára a sok cselédes magánpalota vagy a fejedelmi kényelemmel berendezett klub. Honnan telnék a szegény pesti embernek meg asszonynak olyan lakásra és cselédségre, ahol rendszeresen társaságot fogadhasson s barátait és barátnőit egy kicsit megvendéghesse? Honnan telnék a fejedelmi klubok fejedelmi tagdíjára, s hogy lehetne' ezt az egyfelől ezerfelé húzó, másfelől egyféleképp összegabalyodott budapesti népeiséget és társaságot egyfelől külön klubokba szakítani, másfelől a klubjaiban együtt tartani? A kávéház, a derék, jó, olcsó és kényelmes kávéház oldja meg e megoldhatlanságot; pótolja a jó lakást s megszerzi a kellő társaságot. Hogy dologtalan lebzselésre csábít? Dehogyan csábít, megfordítva: akinek nincs dolga vagy nem tud dolgozni, mitévő volna, ha még ez a kis öröme se volna? Végre is Budapest nemcsak a kávéházak városa, hanem Európa egyik legszebb, legnagyobb, legfejlettebb s legelevenebb városa is, mely aránytalanul elébe hág az ország többi városainak s fejlődésének. Ez a gyönyörű világváros pedig a semmiből lett, harmincz-negyven év alatt s valakinek csak kellett mind e csodát ily rövid idő alatt végbevennie? S ki más vitte végbe, mint a kávéházban ülő budapesti lakosság?

* * *

Ö **Ajándékok.** Régi igazság, hogy az emberek szívesen tesznek szíveségeket olyanoknak, akik — nem kéri tőlük és elhalmozzák ajándékkal azokat, akik nem szorultak rá. Ha valami uton-módon meg lehetne találni a szerét annak, hogy ez az ajándékozó kedv meg a rászorultság a logika kellő pontján találják meg egymást, egyetlenegy éhes koldusasszony se ülne már az utcásarkon: viszont a primadonnáknak se lenne szükségük okvetetlenül erkélyes lakásra, mert aligha jutna nekik minden áldott napra egy szekérderek virág, amit a balkonon kell közszemlére tenni. Hogy az ajándékozás ösztöne csakúgyan munkál az emberekben és keresi a primadonnát, akin a kedvét kitölthesse, bizonyosság rá minden primadonna. Fedák Sárítól Oyama generálisig és Togo admirálisig, akik szintén primadonnák, ha nagyobb színpadon is. Mindenki biztosra vehette, hogy az a díszkard, amelyet Oyamának és az a díszalbum, amit a mikádónak visznek Eötvös Károlyék, nem marad sokáig testvértelen. És csakúgyan, már olvasok egy történelmi mardályról, amelylyel egy budapesti nagykereskedő kedveskedik a japán fővezérnek és nem adok neki egy hónapot Szekszárdról egy hordó tüzizü vörös bort, Debreczenből egy csuda-karikás, Szegedről egy ezüstveretes kulacs indul Japánországba. Togo külön hajót bérelhet az ajándékoknak, amikkel a hálás világ elhalmozza és Oyama élete végéig foglalkoztatja munkás agyvelejét azzal a kérdéssel: mit csináljon a huszonöt cifra szürrel, amivel okvetetlenül megtisztelik.

* * *

Ö **Szuvalovot,** a kedvest, Oroszország legszimpatikusabb emberét megölték: ez talán mindenké között a legkeményebb és legfélelmetesebb jelensége az orosz forrongásnak. Ettől a gyilkosságtól igazán távol kellett, hogy álljon minden személyes gyűlölet, a megtorlásnak minden egyéni vágya; mert Szuvalov nem volt gőgös, mint Plehve, se gonosz, mint Trepov, Szuvalov még csak korrupt ember se volt: ez a finom ur tiszta ur is volt mindenképpen, igazságos, türelmes, jólelkű és emberséges érzékű, mindig mosolygott, mindenkivel szöba állt, mindenkit meghallgatott és — mégis golyót röpitettek a szívébe. A csárnak igazán nagy oka volt rá, hogy belebetegdjék a szörnyű hirbe, mert ha már a kedves embereket is megölik Oroszországban, nagyon nagy és nagyon mély lehet a baj a

szent birodalomban. Mert a kedves ember nagy ereje a hatalomnak, mikor a gyűlöletes emberek már nem boldogulnak. A kedves embernek sok szabad, mert a kedves ember nagy enyhítő körülménye a tulajdon cselekedeteinek is. A kedves ember a művészet a lélekidomítás eszközeinek muzeumában: bizonyos barbárság nélkül nem lehet elpusztítani, akármilyen gonosz bálvány szolgája is. Szuvalovot a védekező hatalom kitűnő pszichológiája tette meg gyűlölt elődje utódjával: de a támadó forradalom se dolgozik rosszabb pszichológiával. Szuvalov halála mindennél jobban bizonyítja, hogy már nem emberek, hanem a rendszer ellen megy a harcz, mert ha csak emberek ellen folya, a kedves gróf okvetetlenül éléhetett volna akár kilenczven esztendeig.

* * *

Ö **Öregség.** Mindenki tudja magáról, hogy hány esztendő — van olyan ember is sok, aki csak maga tudja — és mégis alig van nehezebb mesterség, minthogy az ember kellő módon el tudja találni a maga korát. És mennél korosabb az ember, ez a mesterség annál nehezebb és annál keserveesebb. Ennek nagyon egyszerű a magyarázata. Egy ismeretlen mennyiségnek soha se tudjuk mennyi a fele. Már pedig az ember élete, mint idő, egy ismeretlen mennyiség. Azt tudjuk, ha akarjuk tudni, hogy mennyit kaptunk már belőle, de hogy mennyi az, ami még belőle hátra van, ennek a tudásnak a privilégiuma csak — a halálra ítélt rablógylkosé. Más ember nem ilyen szerencsés. Mindenki tudja, hogy mindnyájunknak meg kell hálnia és minden emberi lélek fenekén ott lappang a sejtés, hogy ő — az egyetlen kivétel. Nyolczvan esztendő nagy idő és nagy öregség: minden husz, sőt minden negyven esztendő embernek is, de aki nyolczvan esztendőt élt az élet szeretetében, bizony nem érzi, hogy többet fogyasztott volna a maga porciójából, mint harmincz esztendő korában. Ismerek hollófürtü urakat, akikről az egész világ tudja, hogy festik a hajukat, csak ők nem tudják. Pedig csakúgyan festik. A megöregedés tudománya nem olyan könnyű, mint felháborodni azon, hogy akadnak, akik nem értenek hozzá. A hevesmegyei parasztasszony huszonöt esztendő korától kezdve nem köt többé a fejére virágos mintájú kendőt. Ezért nem esik meg vele, hogy nyolczvan esztendő korában menyasszonynak készüljön.

Művészet.

Feszty Árpád ideája.

Ma, mikor a politikusok agyából a közjogi idealizmus ugylátszik végképpen kiszorított minden hajlandóságot a reális és akut szükségletek iránt, kiválóképpen stilszerű, hogy az első pozitív idea művészembertől származik. Feszty Árpád lelkes hangja és mindenképpen okos fölhívást intézett művész-írótestvéreihez, amelynek az a sumája, hogy ipart nem állami szubvenziókkal, hanem fogyasztóközönség nevelésével lehet fejleszteni, s ezért be kell oltani a publikumba azt a meggyőződést, hogy minden magyarnak, egyénenként is módjában van, sőt kötelessége a hazai gyártmányok favorizálásával, s az idegen gyártmányok mellőzésével termékeny iparpolitikát üzni. Társadalmi mozgalmat ajánl Feszty Árpád a pozitív chovinizmus alapján, s bár egészen konkrét programot nem ad ennek a mozgalomnak, utal bizonyos módzatokra; például olyan védőszövegszövegféléré gondol, amely megyénként és jársonként szervezve kiterjedne az egész országra: és propagálná a jó, hazai munkát a rossz idegennel szemben. Az idea szemmeláthatóan praktikus, szép és okos, mert hiszen nyilvánvaló, hogy hiába csinálnak itthon jó dolgokat, ha az ördög se veszi. Csak az a kérdés, hogy

csinálnak-e itthon jó dolgokat és a mai kulturigények mellett kielégít-e bennünket az, ami itthon készül. Erre is megfelel Feszty, mikor kijelenti, hogy a chovinizmus áldozatokat kíván a magyartól, s az a circulus viciosus, amely így fogalmazható meg: mit vegyen a magyar publikum, ha nincs mit venni és viszont kinek dolgozzék az iparos, ha nincs, aki vásároljon, mondom ez a végzetes karika úgy bontható fel a haladás egyenes vonalává, ha az egyik fél egyelőre engedményeket tesz. Ez helyes mindaddig, amíg azokról az iparágakról van szó, amelyek megvannak nálunk, s talán a hiányzó iparágak megteremtéséhez is hozzájárul ez az idea az ipari vállalkozókban bizalmat ébresztő nemzeti irányu vásárlókedv felélesztése révén. De van az ügynek egy nagy bökkenője, ami nem magában az ideában van, hanem elterjedésének és a publikumba való felszívódásának lehetőségében.

Hogy egy eszme áttelekítsen egy egész társadalmat, vagy társadalmi osztályt, ahhoz kell, hogy ez az eszme szenzációval állítson be. Lehet ez az események szenzációja, mint a forradalmak mutatják, lehet viszont a divat szenzációja, amihez az kell, hogy az eszme olyan helyről induljon ki, amely szuggesztív erővel hat a képzeletünkre. A szocializmus divat lett nemcsak azoknál az aránylag keveseknél, akik pozitív szükségnek fogják fel, s akiknél szintén szenzációval, a vágyak és ábrándok szenzációjával hat, divat lett a burzsoa társadalomban is, mert érdekes embereket, írókat és művészeket lehet utánózni az elfogadásával. Ez így van azokban a hazákban, ahol a művészt komolyan érdekesnek tartják és úgy nézik, mint valóságos arisztokratáit a szellemi életnek. Azonban nálunk, ahol a zsúrérdeklődés túl nem becsülik a művészt és ha dédelgetik is mint furcsaságot, befelé mindenki többre becsül nálluk egy pontosan működő és avanszáló miniszteri segédfogalmazót, nálunk a művészek kezdeményezése nem hat szuggesztív erővel és bármilyen lelkesen reagáljon is az író- és művésznépség Feszty felhívására, félő, hogy az egész mozgalom az ő körükre lokalizálódik, s a publikum kíváncsian, de benső részvétel nélkül fogja nézni, mint ahogy a képeket és a szobrokat nézi és ahogy a propagatív írásokat elolvassa. Feszty nem ismeri jól a publikumot, mikor szép tervénél a művészek kezdeményezésére gondol, nem ismeri azt a felfogást, amely minden dolgot, ami a művészekkel összefügg, kedves és haszontalan bolondériának néz, Feszty fejlettebbnek gondolja általános kulturánkat mint amilyen, s ez okozhatja azt a lelkes bizakodást, amely áthívó felhívásának minden szavát.

Tessék Fedák Sárira gondolni s kész a felelet arra a kérdésre, hogy honnan érkeznek minálunk a divat szenzációi. A mi fantáziánkat a sok pénz és a király személye felé koncentrálnak rangperspektíva izgatja, a mi publikumunk még nem érzi az intim kiválóságot, még szüksége van arra, hogy a konvenziók és a hagyományok egész tömege ráoktrojálja valaminek az érdeklődésre és követésreméltó kiválóságát, egyszóval a mi publikumunkra az hat szenzációval, ami legalább a Nemzeti Kaszinóból indul ki, de az azután divat is lesz, mint ahogy divat lett Fedák Sári s ahogy a függetlenségi grófok grófságának igen nagy része van a mostani nagy nemzeti felbuzdulásban.

Arra volna nagy szükség, hogy az arisztokrácia divatba hozza a magyar ipart, mert amíg X grófnő Párisban csináltat ruhát, addig X bankárné nem fog itthon csináltatni s amíg Y gróf nem mondja ki, hogy magyar szövet éppen olyan viselhető, mint az angol, addig Y köz- és váltóügyvéd mindenképp daczára angol szövetet fog óhajítani. Találjanak művészeink módot arra, hogy életre galvanizálódják arisztokráciánkat s két hónap alatt minden gazdag lump Törley-pezsztől fog berugni és minden

magyar ember meg fogja nézni a vásárlandó manchettát, hogy rajta van-e a védőjegyet hitelesítő márkája. Egyelőre nem sok bizalmunk van a Feszty-féle felhívás sikerében s inkább arra kérnénk művészeinket, hogy jól vigyázzanak művészi iparunkra, amelyet csudaszépen megcsináltunk, de amely ma már, hogy úgy mondjam, pang és amint az iparművészeti társulat és iskola ténykedéséből látszik, kezd visszafejlődni a szent hagyományokhoz és a kipróbált stílusokhoz. Tessék vigyázni, hogy olyanok vezessék iparművészetünk ügyeit, akik arra valók, tessék vigyázni rá, hogy fiatal iparművészeink éppen úgy részesüljenek állami stipendiumban, mint a képzőművészek, tessék vigyázni művészi iparunk magyar modernségére, amivel korántsem akarom azt mondani, hogy a Feszty felhívását is ne próbálják meg szívvel és lélekkel valóra váltani. Hátha mégis sikerül.

—m.

KÖZGAZDASÁG.

A Közuti vasut új kötvényei. Amint értesülünk, a Közuti vaspálya-társaság a legutolsó közgyűlés határozata és a kormány jóváhagyása alapján kibocsátandó 13,201.600 korona 4°/₁₀-os kölcsönkötvények kibocsátása tárgyában a *Pesti Magyar Kereskedelmi Bank*-kal lépett megállapodásra. A társaság e kölcsönt egyrészt a már befejezett újabb építkezésekre és egyéb beruházásokra felhasznált tőkék felszabadítására, részben pedig a hálózat további kiterjesztésénél felmerülő pénzügyi szükséglet fedezésére veszi fel. A Kereskedelmi bank a kötvények eladását előreláthatólag csak az ősszel fogja megkezdeni.

HETI POSTA.

Rozsnyó. F. Lapunk szerkesztője csak a hét végén csütörtökön és pénteken található budapesti lakásán. A hét elejét rendszeresen a Balaton mentén, leginkább Balaton-Füreden tölti. Hosszabb lélegzetű kézirat elolvasására most nem vállalkozhatunk. Ha a nagy meleg elmúlt, igen. Lovik Károly ez időszert a Tátrában hüsel, de úgy sejtjük csak rövid ideig. Az ügy érdemében a *Vadász és Verseny-lapok*hoz tessék fordulni.

Budapest. Elvira. Montignoso grófnő, Kőbör Lujza, Valeria főhercegné asszony, Helena királyné et tutti quanti valamennyien áldoztak és áldoznak a Muzsának. A nyugot-európai nyelvek rímgazdasága mellett ez nem is valami nagy virtus. De jellemző, hogy a rimkedvelésben a királynők és a hetairák izlése találkozik.

Sátoralja-Ujhely. R. Mi nem tudjuk elhinni, hogy az istenek oly hálátlanok legyenek és Önt elhagyják. Ha emlékezésünk nem csal, az entre deux ages arnyai még nem kóvályoghatnak egészen a kapu előtt. Lásna, most már tudom, hogy az m—i kirándulás azért nem sikerült, mert Ön nem szölitott meg. Üdvözlét!

Budapest. H-o. Jól sejtí, Kőbör Tamás is talpa alá szedte a világot és most valahol a Jungfrau tövében filozofál. Ignotus pedig Liébbe készül a hirlapírói kongresszusra. A dii minorum gentium is fölöstotta egymás közt a szélrózsát és kétszeresen boldogtalan, aki idehaza marad, mert duplán izzad azokért is és magáért is. Csak az öregek maradtak itthon. *Grossmuller hat keinen Feiertag.*

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

BUDAPESTI **ZANDER** **GYÓGY-**
MECHANIKAI **INTÉZET**

Muzeum-kürt 2. — Gyógygimnasztika, orvosi masszáz. Forróllég-, szónsav- és fényfürdők. Néhány javalat: Elgörbülések, izületi- és idegbántalmak, neurasthenia, álmatlanság, gy mor-, bélbajok, szívbetegségek, elhízás stb. ellen. Bővebb fővilágosítást nyújt a prospektus.

»Bob hashajtó« a legkellemebb. (10 fillér.)